

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra dějin umění

Petra Kynclová

ARCHITEKTURA A URBANISMUS

PARDUBIC 1945-1989

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc, 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 27. června 2011

Petra Kynclová

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala panu prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc. za odborné vedení a cenné připomínky, které mi poskytl během vzniku mé práce.

Dále děkuji Ing. Karolíně Koupalové a Ing. Vojtěchovi Jirsovi z Magistrátu města Pardubice za poskytnutí územních plánů města. MgA. Františkovi Václavíkovi, Mgr. Pavlovi Panochovi, Ph.D. a Mgr. Jakubovi Potůčkovi velmi děkuji za konzultace. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Regionální správy majetku Tomáši Vejrychovi a Romaně Frenclové za ochotné poskytnutí materiálů k nádražní budově. Mé díky patří i paní Karle Jaré z Regionální studovny Krajské knihovny v Pardubicích. Speciální poděkování patří občanskému sdružení Offcity, díky kterému jsem mohla navštívit budovu Pozemních staveb v Pardubicích.

Obsah

Úvod	6
1. Stručný vývoj architektury a urbanismu Pardubic do roku 1945.....	9
2. Architektura v Československu po druhé světové válce a v padesátých letech.....	12
3. Architektura a urbanismus Pardubic 1945-1959.....	15
3. 1. Plán širšího centra.....	16
3. 2. Náměstí Budovatelů I.....	17
3. 3. Pomník Stalina a Gottwalda.....	17
3. 4. Soutěž na nové náměstí.....	18
3. 5. Hotel.....	19
3. 6. Nová sídliště.....	20
3. 7. Dopravní infrastruktura.....	21
3. 8. Sportovní zařízení.....	22
3. 9. Park kultury a oddechu.....	23
3. 10. Sídliště Dukla.....	23
3. 11. Vlakové nádraží.....	25
4. Architektura v Československu v šedesátých letech.....	29
5. Architektura a urbanismus Pardubic v šedesátých letech.....	31
5. 1. Náměstí Budovatelů II.....	31
5. 2. Budova VŠCHT.....	32
5. 3. Soutěž na přestavbu centra.....	33
5. 4. Soutěž na balet a operu.....	33
5. 5. Experimentální bytové domy.....	34
5. 6. Sídliště Polabiny	35
5. 7. Experimentální základní škola Studánka.....	37
6. Architektura v Československu v sedmdesátých a osmdesátých letech.....	39

7. Architektura a urbanismus Pardubic v sedmdesátých letech a osmdesátých letech.....	41
7. 1. Náměstí Budovatelů III.....	42
7. 2. Obchodní dům Prior.....	44
7. 3. Česká státní spořitelna.....	45
7. 4. Sídliště Karlovina, Palackého-Sever a Dubina,	45
7. 5. Dům v ulici Na Třísele	47
7. 6. Domov důchodců Dubina.....	48
7. 7. Sídliště Dašická.....	48
Závěr.....	50
Summary.....	51
Poznámky.....	52
Prameny.....	59
Literatura.....	62
Internetové zdroje.....	69
Seznam obrazových příloh.....	70
Obrazová příloha.....	75

Úvod

Cílem mé bakalářské práce bude postihnout urbanistický vývoj Pardubic mezi lety 1945 a 1989 jako celek. Samozřejmě se nejvíce zaměřím na architektonicky cenné stavby a zajímavé urbanistické celky. Nehodlám ale pominout ani ostatní realizace. Ráda bych tak pokryla období po druhé světové válce do sametové revoluce v Pardubicích komplexně, přestože to s ohledem na velikost města nebude jednoduché. Zaměřím se i na nerealizované projekty, díky kterým lze snadněji pochopit rozvoj města.

Jelikož je tento text pouze bakalářskou diplomovou prací, půjde s ohledem na její možný rozsah spíše o nástin a úvod k danému tématu.

Stavební rozvoj města Pardubice po druhé světové válce úzce souvisí s poválečnou společenskou a politickou situací. Díky důrazu komunistického režimu na průmysl přicházelo do města stále více lidí, kteří poté pracovali v místních chemických závodech. A právě pro tyto obyvatele se uskutečňovala od konce čtyřicátých let výstavba sídlišť. Nová sídliště vznikala nejprve v prolukách a na asanovaných plochách, později na pravém břehu Labe.

Druhý klíčový bod urbanistického rozvoje Pardubic spočíval ve vybudování nového moderního centra jako protikladu renesančního náměstí a zámku. Vývoj udal již v polovině 19. století vznik železničního nádraží, jehož směrem se uskutečňovala výstavba tzv. Nového Města. Po vybombardování nádraží v roce 1944 a přesunutí jeho nové budovy ještě dále od centra se hlavní městskou třídou měla stát ulice právě mezi novou nádražní budovou a prostorem u hotelu Veselka na západním konci Třídy Míru. Zde pak mělo v prostoru rušených jezdeckých kasáren vzniknout nové hlavní náměstí města. A právě vývoj názorů na vzhled tohoto náměstí se bude celou prací vinout jako nekonečná nit.

Po architektonické stránce ve městě sledujeme poválečné doznívání funkcionalismu, reprezentované především budovou hlavního nádraží, a

v padesátých letech pak nástup typizované výstavby ovlivněné sovětskými vzory a snahou o přísnou symetrii. Šedesátá léta se v Pardubicích dějí ve znamení expanze města na druhý břeh Labe a v architektuře vynikají především experimentální stavby. Léta sedmdesátá a osmdesátá poznamenala Pardubice výstavba rozlehlých panelových sídlišť, stejně jako všude v Československu.

Jak jsem uvedla výše, komplexně shrnout a popsat rozvoj Pardubic po druhé světové válce lze jen velmi těžko. Často se také budeme setkávat s projekty, jejichž plánování a realizace zabraly několik desetiletí a prošly krkolomným vývojem. Právě proto se doposud nenašel nikdo, kdo by se tomuto tématu věnoval jako celku. Často ani nelze dohledat archivní materiály, zvláště ty z doby po roce 1960, kdy Pardubice přestaly být krajským městem. Bádání ztěžuje i neochota některých orgánů místní samosprávy.

Na soubor nejhodnotnějších staveb a zajímavých urbanistických celků v Pardubicích a okolních obcích se zaměřila publikace Pavla Panocha a Zdeňka Lukeše *Kaleidoskop tvarů*.¹ Pavel Panoch zároveň napsal publikaci o místním architektovi Karlu Řepovi.²

Během vzniku práce jsem při psaní kapitol o soudobé architektuře v Československu budu vycházet především z literatury, která se obecně věnuje tomuto tématu, tedy z *Dějin českého výtvarného umění, dílů [V] 1939/1958 a [VI] 1958-2000* (ed. Rostislav Švácha a Marie Platovská)³, z knihy *Bruselský sen* (ed. Daniela Kamerová, Vanda Skálová)⁴ či z *Československé architektury 1945-1977* od Josefa Pechara.⁵

Pro kapitoly o samotných Pardubicích jsem pak použiji články z časopisů *Československý architekt* a *Architektura ČSR*, z místních novin (*Východočeská Zář*, *Zprávy klubu přátel Pardubicka* a materiály z Regionální studovny Krajské knihovny. Primární prameny pak pocházejí z fondů Státního okresního archivu Pardubice a Státního oblastního archivu v Zámrsku, některé územní plány od zaměstnanců Magistrátu města Pardubic.

Během zhruba posledních deseti let proběhly přestavby, renovace či zateplení velké části staveb, o kterých bude v této práci řeč. Bohužel, jak už to v současnosti bývá, v drtivé většině se tyto postupy odrazily na stavbách negativně. Z tohoto důvodu se tak obrazová příloha bude skládat zejména z reprodukcí, které dokumentují původní vzhled staveb. V případech, kdy se mi nepodaří najít dobové fotografie, použiji fotografie zachycující alespoň současný stav.

1. Stručný vývoj architektury a urbanismu Pardubic do roku 1945

Pokud se máme zabývat moderní historií města, je samozřejmě nutné znát i tu starší, vědět, z čeho vychází a co ji ovlivnilo.

Město Pardubice leží v Pardubické pánvi na soutoku řek Labe a Chrudimky. Dominantu místní rovinaté krajiny tvoří nedaleká vyvýřelina Kunětická hora. Výstavbě města tak nebránily téměř žádné terénní překážky, nebezpečím však byly povodně.

Na původní charakter města, respektive tvrze a jejího okolního osídlení, měly vliv obě řeky, z nichž každá měla několik ramen.⁶ Pozůstatky původních meandrujících koryt jsou dodnes patrné ve městě a blízkém okolí. Až do poloviny 20. století se město rozkládalo pouze na levém břehu Labe.

První zmínka o Pardubicích pochází z roku 1295 v souvislosti s místním klášterem cyriaků. Od čtyřicátých let čtrnáctého století se Pardubice zmiňují jako město.⁷

Největší rozvoj města ve středověku nastal za vlády rodu Pernštejnů, kteří vlastnili město v letech 1491-1560. Vilém z Pernštejna a jeho synové přestavěli místní hrad na renesanční zámek s unikátním opevněním a po požáru v roce 1507 vzniklo celé dnešní historické centrum. Oba tyto celky spojoval most přes hradní příkop. Urbanistické schéma založené Pernštejnny se v podstatě zachovalo dodnes. Vedle zámku a náměstí s okolními ulicemi pocházejí z tohoto období i základy dnešních částí jako Karlovina, Třída Míru, Bílé Předměstí a Labská ulice.⁸

Během třicetileté války se město ubránilo útokům švédských vojsk, avšak za cenu zbourání některých předměstí a použití materiálu z nich na stavbu opevnění. Po zrušení pardubické pevnosti v roce 1776 se část opevnění zbourala a na jeho místě vznikla jezdecká kasárna (dnešní Jahnova třída).⁹

Zlom v životě provinčního městečka nastal s otevřením železniční tratě mezi Českou Třebovou a Prahou v roce 1845. Trasa železnice a umístění

místního nádraží na jihozápad od centra města udaly směr, kterým se město v následujících letech rozrůstalo a kde postupně vznikalo tzv. Nové Město.

Právě díky dobrému železničnímu spojení se v Pardubicích začal rozvíjet průmysl. V druhé polovině devatenáctého století let vznikly například místní pivovar, cukrovar, lihovar, Prokopova strojírna a slévárna, rafinerie minerálních olejů a továrna na kávové přísady.¹⁰

Od roku 1850 se Pardubice staly sídlem pardubického kraje, zřízeného jako jeden ze sedmi krajů v Čechách výnosem ministerstva vnitra. Současně vznikl okres Pardubice. Tento stav však neměl dlouhého trvání, Pardubický kraj o pět let později zanikl. Okresy jako správní jednotky fungovaly až do roku 1949.¹¹

Z významných staveb z konce devatenáctého a začátku dvacátého století připomeňme alespoň synagogu od Františka Schmoranze (1879), novorenesanční radnici od Jana Vejrycha z roku 1894 nebo budovu divadla od Antonína Balšánka z roku 1909.¹² Mezi lety 1910 a 1911 na břehu Chrudimky vyrostla jedna z prvních staveb rodáka z nedalekého Semína Josefa Gočára – mlýn bratří Winternitzů. Mlýn svým dvoubarevným obložním vyvolává asociace na holandskou architekturu a zároveň štítovou atikou připomíná tradici pernštejnské renesance.¹³

Kasárna na dnešní Jahnově třídě se v roce 1894 přemístila do prostoru dnešní Palackého třídy, kde po druhé světové válce blokovala výstavbu moderního centra směrem k novému nádraží.¹⁴

Mezi roky 1909 a 1911 se přistoupilo k regulaci Labe a Chrudimky a zároveň se zasypaly vodní příkopy okolo města.¹⁵

Po vzniku republiky přišla druhá vlna zakládání místních průmyslových podniků – Explosia (1920), Telegrafia (Tesla) (1922), Synthesia (1928) a Rybitví spolu s Umou (1937).¹⁶

Nelze nepřipomenout tvorbu některých výborných architektů v Pardubicích v období první republiky. Jistě musíme zmínit Josefa Gočára (Anglobanka 1924-25, hotel Grand 1927-31), Ladislava Machově (Ředitelství pošt a telegrafů 1923-25, soud a finanční úřad 1931-38, dům s pasáží 1923-

25), Oldřicha Lisku (činžovně-obchodní dům Na Kopečku 1924-1925, bytové domy na Čechově nábřeží 1919-24), Jindřicha Freiwalda (bytové domy na náměstí Legií 1924-26), Pavla Janáka (krematorium 1921-23) nebo Karla Řepu (Průmyslové muzeum 1927-30, kino Jas 1932-33).¹⁷

Nově vznikly například ulice U Husova sboru nebo Jiráskova. Definitivní podobu získala čtvrť Nového Města s náměstím Legií, ale i oblast u pravého břehu Chrudimky. Zároveň se zvyšujícím se počtem obyvatel se město rozrostlo o nové čtvrti rodinných domů, například Studánku, Slovany nebo oblast Na Skřivánku.¹⁸

Pokud se zaměříme na historii plánování města, tak první regulační plán vypracoval profesor místní reálky Antonín Barborka v roce 1882. Tehdy předložil městské radě plány na výstavbu Nového Města u vlakového nádraží.¹⁹ Barborka dopracoval tento plán do konečné podoby s pomocí Františka Leitského o sedm let později.²⁰ V roce 1908 město vypsaló soutěž na nový polohopisný plán, kterou vyhráli Vladimír Zákřejs a Josef Šejna. Zákrejse v roce 1934 město požádalo o vypracování nového plánu, avšak nedohodli se spolu na finančních podmínkách.²¹

Za první skutečný plán bývá považován až *základní upravovací plán*, který z podnětu městské regulační komise vypracovali v letech 1939-1941 Alois Mikuškovíc a František Kerhart.²²

2. Architektura v Československu po druhé světové válce a v padesátých letech

Hlavní úkoly poválečné architektury a stavebnictví představovaly obnova bytového fondu a obnova průmyslu. V té době doznívající funkcionalismus se často označuje za těžkopádný a „*postrádající poetickou notu a emocionální ladění.*“²³

Poválečný funkcionalismus má ve své teoretické rovině několik specifík. Někteří autoři, například Karel Honzík, si sebekriticky začali uvědomovat jeho nedostatky. Monumentalismus se například snažil o doplnění funkcionalismu o slavnostní ráz či věčné hodnoty.

Zároveň se ve funkcionalismu vytvořila dvě odlišná stanoviska - technokratické, které reprezentovala architektura Zlína a Jiří Voženílek, a stanovisko surrealisticko-naturalistické, které zastupoval Karel Teige a Ladislav Žák.²⁴

Zmíněnou obnovu bytů a průmyslu si dala za hlavní cíl takzvaná dvouletka, tedy hospodářský plán obnovy, připravovaná během roku 1946 a realizovaná v dvou letech následujících. Neúspěch dvouletky pro nesplnění navržených plánů a ona „těžkopádnost“ pozdního funkcionalismu ale neznamená, že bychom z dnešního pohledu hodnotili poválečnou architekturu „do převratu“ jako špatnou.

Cenný doklad o tehdejších představách o budoucnosti bydlení, které vycházely z předpokladu zániku klasické rodiny, představují dva experimentální kolektivní domy, a to ve Zlíně (Jiří Voženílek, 1948-1950) a v Litvínově (Václav Hlinský a Evžen Linhart, 1946-1958).

Další kvalitní pozdně funkcionalistickou tvorbu představují například dětská nemocnice v Brně-Černých Polích od Bedřicha Rozehnal (1947-1954) nebo pardubické hlavní nádraží od Karla Řepy, Karla Kalvody a Josefa Dandy (1948-1958) .

Neutěšenou potřebu bytů měla kompenzovat nově vznikající sídliště, která však většinou postrádala kvalitnější urbanistickou strukturu a spokojila se pouze s řadovou zástavbou bez větší propracovanosti.

Z reprezentativních souborů jmenujme například Labskou Kotlinu v Hradci Králové, Brno-Tábor či pražské Podolí. Pro potřeby zaměstnanců průmyslových závodů pak během dvouletky vznikla sídliště jako Ostrava – Bělský Les či kladenský Rozdělov.

Převrat v únoru 1948 učinil veškerým poválečným tápáním funkcionalismu přítrž. Architektura socialistického realismu se propříště orientovala na Sovětský svaz a autoři, vycházející z meziválečné tvorby, se stali jejími úhlavními nepřáteli.

Národní ráz měly dodat architektuře *sorely* historické odkazy. Znovu se tak vlastně setkáváme s něčím, co už známe z dřívějších dob jako *hledání národního slohu*. Socialistický realismus se měl inspirovat zejména českou renesancí, obdobím národního obrození a lidovou architekturou.²⁵

Náladu ohledně nuceného sdružování do Stavoprojektů po roce 1948 ilustruje část dopisu architekta Karla Řepy jeho učiteli Jože Plečnikovi: *„Jsou zde v ČSR zřizovány podle jednotlivých krajů – národ. ateliery 'Stavoprojekt'. Jsme tam architekti, statici, kreslič, rozpočtáři a specialisté pro topení, kanalisaci a vodovod. Pracuje se ve společných kreslárnách – narychlo vybudovaných bud' z bytů anebo kaváren!...Kopírujeme ve všem 'baťovinu'. Já a většina si nezvykne na práci v hromadných ateliérech – má to být 'výrobna plánů' a aby se vůbec nemuselo myslet, jsou zřizovány 'typizační ateliéry', které udávají – jak smíme myslet. Tím se architektuře odtrubuje!“*²⁶

Reprezentanty socialistického realismu v československé architektuře se staly především hotel International v Praze (František Jeřábek a kol. 1952-1957) a některá sídliště či nově vzniklá města jako Ostrava-Poruba, Havířov (Šumbark-Bludovice) a Karviná. Na rozdíl od raně poválečných sídlišť se tato sídliště vrací ke koncepci polozavřených bloků a domy obrací své fasády zpět k uliční čáře.²⁷

Odklon od historizující sověly a postupný návrat k moderní architektuře nastal ve druhé polovině padesátých let díky dvěma momentům. Prvním z nich bylo odhalení Stalina kultu Chruščovem na sjezdu KSSS v roce 1956. Druhým pak úspěch československého pavilonu na výstavě EXPO 1958 v Bruselu.

3. Architektura a urbanismus Pardubic 1945-1959

Druhá světová válka zanechala v Pardubicích výrazné šrámy. Nálet 24. srpna 1944 místo rafinerie minerálních olejů David Fanto zasáhl nádraží a průmyslovou oblast v centru města s perníkárnou KAPO. Při náletu, který zasáhl i dělnické kolonie při okraji města, zemřelo asi 120 lidí.²⁸

Po osvobození Československa v květnu 1945 vznikl na základě dekretu prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. správní okres Pardubice a to ze soudního okresu Holice, Pardubice a Přelouč. Po převratu toto členění zaniklo a vznikl pouze okres Pardubice bez Holic a Přelouče a zároveň kraj Pardubice. Ten zanikl až v roce 1960 zákonem o územním členění státu, kdy se sídlem Východočeského kraje stal sousední Hradec Králové.

V roce 1944 se nařízením okupačních úřadů ustavily tzv. Velké Pardubice. Po válce místní národní výbor usiloval o jejich znovuoobnovení na demokratickém základě, ale toho dosáhl až v roce 1947. Velké Pardubice tvořily vedle samotného města obce Doubravice, Staré Hradiště, Nové Jesenčany, Blatníkovská Lhota, Nemošice, Ohrazenice, Pardubičky, Popkovice, Rosice, Rybitví, Spojil, Studánka, Svítkov a Trnová. Toto spojení města a okolních obcí zaniklo v roce 1954.

Nový směrný územní plán pro město Pardubice zpracovali v letech 1946 až 1947 Alois Mikuškovice a František Kerhart. Přestože nebyl schválen jako závazný, deset let působil jako podklad pro územní rozhodování ve městě.

Mezi roky 1956 a 1960 Stavoprojekt zpracoval další směrný územní plán. Ten město schválilo v roce 1960.

Při zmínce o Stavoprojektu připomeňme, že po únorovém převratu všichni architekti museli ukončit své vlastní praxe a pracovat pod jeho hlavičkou. Od roku 1954 stál v čele pardubického Stavoprojektu Karel Řepa.²⁹ Od roku 1960, v souvislosti s novým územním členěním státu, pak spadl pardubický Stavoprojekt pod Stavoprojekt Hradec Králové jako jeho pobočka.

Období těsně po válce a léta padesátá jsou v Pardubicích ve znamení závěrečné etapy tvorby Karla Řepy. V této době však začíná také naplno projektovat Miloš Návesník, kterého můžeme označit za člověka, který ve svých návrzích z velké části vyprojektoval poválečné Pardubice.

3. 1. Plán širšího centra

Klíčová témata rozvoje Pardubic, tedy přestavba centra města a nová sídliště, nám v padesátých letech částečně splynou, a to díky nesignovanému podrobnému zastavovacímu plánu, vzešlému z vnitropodnikové soutěže Stavoprojektu v roce 1954. Tento plán ale dle dalších soudobých dokumentů můžeme zcela jistě připsat Václavu Volfovi.³⁰

Volfova zastavovací studie zahrnuje oblast od nového nádraží až po hotel Veselka. Z dnešního pohledu se jeví vskutku grandiózně. Počítá se zrušením místního lihovaru a továrny mlýnských strojů, na svém místě ponechává z průmyslových podniků pouze pivovar. Respektuje návrh na prostor před nádražím od Karla Řepy³¹ a autobusové nádraží tak těsně přiléhá k východní straně hlavní vlakové budovy. Pro celé území, od obou nových nádraží na sever až po břeh Labe a směrem k novému náměstí v centru, pak počítá se sídlištní zástavbou, tzv. sídlištěm Přednádraží. Koncepce sídliště spočívá, jak už je pro padesátá léta typické, v polouzavřených blocích doplněných drobnou nízkou zástavbou občanské vybavenosti. Nikdy nerealizovaný podjezd v Macanově ulici by pak toto nové širší centrum spojoval s novým sídlištěm Dukla na jihu města.

Hlavní spojnice mezi nádražím a centrem, tedy Palackého třída, se po vzoru sovětských bulvárů měla stát pro návštěvníky Pardubic monumentálním vstupem do města. Její slibný počátek byl opravdu realizován, avšak tvoří ji pouze dva domy typu T17 o délce jednoho bloku, na každé straně ulice jeden. Celý projekt sídliště Přednádraží totiž skončil ve své první etapě. Tato etapa spočívala ve výstavbě necelých tří bloků tvořených dvěma zmíněnými domy T17 a několika dalšími domy typu T16 v

Macanově ulici a ulici U Marka. Za oběť výstavbě padla barokní kaple sv. Marka, která stála uprostřed nově budované třídy.

3. 2. Náměstí Budovatelů I

Jak jsem zmínila v úvodu, od padesátých let se budeme v průběhu celé této práce setkávat s otázkami a názory na vybudování nového moderního náměstí v centru města. To, že nové náměstí Budovatelů (dnes Masarykovo) vznikne právě v tomto prostoru, určil zejména závazek armády zrušit místní jezdecká kasárna. Důležitost tomuto místu dodalo i protažení ulice 7. listopadu (dnes 17. listopadu) na sever a vybudováním mostu na druhý břeh Labe směrem k nově plánované čtvrti, o které bude řeč dále.

Prvním krokem k realizaci nového náměstí se stala asanace budov na tehdejší náměstí bratraců Veverkových a přestavba tohoto prostoru na křižovátku. Zbourala se stará škola a bývalá synagoga od Františka Schmoranze, která po válce sloužila jako galerie. Pomník bratraců Veverkových se přesunul do parčíku u kostela sv. Jana Křtitele.³² Jako první skutečná realizace na budoucím náměstí se na místě bývalé synagogy postavil rohový Dům služeb, dokončený však až na počátku šedesátých let.

Výše zmíněný zastavovací plán předpokládal, že na svém místě na břehu Labe zůstanou místní mrazírny. Na opačné straně náměstí se měl zbourat takzvaný *kulatý roh* a celé náměstí měly tvořit dokonale symetrické budovy ve stylu *sorely*. Detailněji pak rozpracoval Václav Volf prostor náměstí v zastavovací studii z roku 1954, kterou vytvořil ve čtyřech alternativách.³³

3. 3. Pomník Stalina a Gottwalda

Ačkoliv se má tato práce zabývat architekturou a urbanismem, považuji za vhodné stručně zmínit osud jedné sochařské realizace, která názorně dokumentuje padesátá léta a souvisí s náměstím Budovatelů. Po únorovém převratu vznikl v Pardubicích záměr vybudovat monumentální pomník vůdců Josifa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda. V dobovém

kontextu nejde o nic výjimečného. Stačí připomenout Stalinův pomník na Letné od Otakara Švece nebo to, že snahy o realizování pomníku sovětskému vůdci projevila vedle Pardubic i řada dalších měst.

Původně mělo jít o sousoší se základní částí pod úrovní ulice, kde by vnitřní prostor podstavce sloužil jako památník místního dělnického hnutí. Jako nejvhodnější lokalita se jevil prostor u Tyršových sadů naproti plánovanému hotelu. Později převážily hlasy pro umístění pomníku na nově budovaném náměstí. Ačkoliv se původně mělo jednat o sousoší vůdců, pozdější návrhy počítaly pouze se sochou Stalina, kterého měly doplnit sochy mladé dívky a malého pionýra. Během dalších úprav návrhu přišel zlom v podobě odhalení Stalinova kultu v roce 1956. Bezprostředně po něm se v návrhu na základě rozhodnutí byra ÚV KSČ zaměnila postava Stalina za neutrálnějšího rudoarmějce.³⁴ Dílo Josefa Malejovského a Richarda F. Podzemného se nakonec ocitlo poblíž vstupu do Tyršových sadů u kostela sv. Bartoloměje, kde se nachází dodnes.

3. 4. Soutěž na nové náměstí

Detailnější pohled na nové náměstí pak přinesl rok 1959. Tehdy proběhla soutěž na administrativní budovu a kulturní dům Krajské odborové rady. Tento soubor měl vytvořit severní stranu náměstí. V soutěži se sešly dva druhy návrhů – první se snažily o dotvoření náměstí jakožto klasického kompaktního celku, zatímco návrhy druhé skupiny využívaly blízkosti této strany náměstí s břehem Labe a chtěly obě lokality propojit. Zvítězil návrh Karla Gronwaldta a Vladimíra Langera, který usiloval o prvně zmíněnou variantu, avšak k výstavbě se nikdy nepřistoupilo. Každopádně na soutěžních návrzích uvidíme, jak rychle se architektura zbavila starého pojetí a po úspěchu v Bruselu se vrhla do šedesátých let.³⁵

3. 5. Hotel

Další nekonečný příběh poválečné architektury Pardubic představovala snaha o výstavbu reprezentativního hotelu. Za první republiky se sice postavil hotel Grand podle projektu Josefa Gočára, celkově však ubytovací kapacity ve městě zoufale nestačily. V padesátých letech se setkáme se dvěma projekty, oběma neuskutečněnými. Jako první z nich vystupuje hotel s koncertní halou od Karla Řepy naproti Tyršovým sadům na nábřeží Československé armády (dnes Sukova třída). Druhým pokusem měla být přestavba stávajícího hotelu Veselka na východní straně náměstí Budovatelů od Karla Horníčka.

Řepův hotel měl spolu s kolmo přistavěnou koncertní síní vytvořit menší prostranství pro pomník Bedřichu Smetanovi. Na návrhu budovy hotelu z roku 1953 pozorujeme zvláštní eklekticismus prvků typických pro Řepovu tvorbu spojený se „*sorelovým*“ pojetím architektury, které známe například z pražského hotelu International. Podélná budova o šesti patrech má prosklené přízemí, které členění sloupy či pilastry, a zároveň prosklenou střední schodišťovo-halovou část nad hlavním vchodem. První patro lemují balkóny, které se v dalších patrech vyskytují jen sporadicky jako ozdobné prvky. Celá fasáda zřejmě počítá s obložením dlaždicemi, jak je u Řepy zvykem. Předposlední patro ozvláštňují nikoliv klasická okna, nýbrž balkónové dveře místností, a nasedá na něj ozdobná římsa. Poslední, na plochou střechu nastavené patro je menší a vytváří tak prostor pro terasu. Po stranách posledního patra se zvedají dva altány, jejichž stříšky podpírají atlanti.

Za zdařilou považují, byť opět jen dle dochovaného návrhu, budovu koncertní síně. Mírně podélné těleso se vpředu i vzadu konvexně vydouvá. Průčelí rozdělují dva sloupy vysokého řádu na tři části a nároží zdůrazňují obklady. Nad přízemní vchodovou částí, krytou stříškou, vidíme vysoká úzká okna, na která v posledním patře navazují lodžie. Na plochou střechu pak dosedá menší těleso se vzhůru zalomenými okraji.³⁶

Pro nedostatek financí se od stavby upustilo a náhradou za ni mělo být rozšíření stávajícího hotelu Veselka, které navrhl Karel Horníček v roce 1957. Jeho návrh počítal s výstavbou tří těles ve třech etapách. Patnáctipatrovou budovu hotelu mělo doplňovat nižší podélné křídlo a restaurační část.³⁷ Ani tento projekt však nebyl nikdy realizován.

3. 6. Nová sídliště

Druhý zmíněný hlavní bod této práce bude představovat výstavba sídlišť. Realizaci sídliště Dukla, nejvýraznějšího představitele socialistického realismu v pardubické architektuře, věnuji samostatnou kapitolu. Pardubice nejsou v kontextu padesátých let v Československu výjimkou a téměř celou místní sídlištní zástavbu tvoří typizované domy.

V Pardubicích se výstavba zprvu realizovala spíše směrem na východ od centra města, kde po stranách Dašické ulice vznikla dvě menší sídliště. Na severní straně ulice šlo o sídliště postavené krajským vojenským velitelstvím v letech 1952-1953, které se skládá především z třípodlažních domů typu T11/A.³⁸

Na jižní straně ulice se pak zrodilo sídliště Tesla, které sloužilo zejména pracovníkům nedalekého stejnojmenného podniku. Sídliště tvoří především domy typu T12 a T20.³⁹ Prvními vlašťovkami této zástavby při Dašické ulici se však staly dva domy postavené již v letech 1947 a 1948 v duchu pozdního funkcionalismu podle návrhu Karla Řepy.⁴⁰ Jeden z domů má tři podlaží a druhý dvě, ale jinak jsou prakticky identické. Boční části domů odlehčují rohové balkony. Řepa na fasádě zvýraznil vnitřní schodišťové části nad vchody mohutnými předkloněnými rámy se skleněnými výplněmi.

Výstavba menších obytných celků z typizovaných bytových domů se uskutečnila ještě v oblasti nedaleké Bezdíčkovy ulice, ve Švermově ulici nebo U Kostelíčka.

V padesátých letech se výstavba soustředila zejména na jih města. Po vybudování sídliště Dukla se zaměstnanci podniku Pozemních staveb přesunuli na nedaleké sídliště Višňovka, které navrhl Miloš Návesník.⁴¹

Sídliště Polabiny tvoří hlavní symbol výstavby šedesátých let v Pardubicích a budeme se mu věnovat v následující kapitole. Avšak původní představy o něm z padesátých let se značně lišily od pozdější realizace. V roce 1950 rozhodnutím československé vlády vznikla v Pardubicích *Vysoká škola chemická*, od roku 1953 nesoucí název *Vysoká škola chemickotechnologická*.⁴² Právě jejím potřebám měla sloužit nová čtvrť s rozlehlým kampusem, jehož návrhu se zhostil Jiří Kroha.⁴³ Vedle studentů a pedagogů měli novou čtvrť obývat i zaměstnanci nedalekých Východočeských chemických závodů, kterých stále přibývalo. Jak vidíme na podrobném plánu úvodního projektu nové čtvrti od Miloše Návesníka z roku 1953, v souladu s tehdejšími ideami o urbanismu jde znovu o přísně symetricky rozvržené sídliště skládající se z polouzavřených bloků.⁴⁴

3. 7. Dopravní infrastruktura

Jak jsem zmínila, nerealizované sídliště Přednádraží měl propojovat se sídlištěm Dukla podjezd pod železniční tratí. Tím se dostáváme k dalšímu aspektu poválečného budování Pardubic, tedy k dopravní infrastruktuře. Bezpečnější a snazší překonávání železnice měly na přelomu padesátých a šedesátých let usnadnit nadjezd u rafinerie a zmíněný nikdy nerealizovaný podjezd v Macanově ulici. Další podjezdy vznikly v Gottwaldově (dnes Jana Palacha) a v Anenské ulici. Snazší přístup k nemocnici umožnil nadjezd u podniku Tesla.

Druhou překážku dopravy vedle železniční trati představovala řeka Labe. Původní pontonový most nedaleko zámeckého parku, který městu po válce zapůjčilo ministerstvo dopravy, se v roce 1960 demontoval⁴⁵ a nahradila ho lávka pro pěší. Hlavní spojnici města s pravým břehem se stal most Československo-sovětského přátelství (dnes most Pavla Wonky) navazující

na protaženou třídu 7. listopadu (dnes 17. listopadu). Ve své době šlo o jeden z nejširších mostů v Československu. Unikátní byl i materiálově a to díky použití technologie předpjatého betonu. Most předznamenává výstavbu sídliště Polabiny a zároveň značně usnadňuje přístup k chemickým závodům a k Lázním Bohdaneč.

3. 8. Sportovní zařízení

Důraz režimu na rozvoj tělovýchovy a možnosti „*beztržního sportování pro každého*“ se projevil i na výstavbě v Pardubicích. Prvorepublikový atletický stadion od Karla Řepy v centru města doplnil stadion Rudá hvězda mezi sídlištěm Dukla a čtvrtí Na Skřivánku. Z nezastřešeného kluziště na břehu Labe se stal podle návrhu Miloše Návesníka zimní stadion.

Především ale v Pardubicích až do padesátých let zcela chyběla možnost plavání a koupání, tedy pokud pomineme možnosti, které nabízely Labe a Chrudimka. Návrhy lázní přitom vytvářel Karel Řepa již za první republiky.⁴⁶ Přestože ve vnitropodnikové soutěži Stavoprojektu vyhrál návrh právě Karla Řepy, městské lázně se postavily dle návrhu Gustava Havíře. Soudobá kritika však nepřijala Havířův návrh s nadšením. Jaroslav Paroubek k projektu v časopise *Architektura ČSSR XX 8/1961* napsal: „*Výrazovou stránku nelze pokládat za zvlášť přínosnou. Možnosti náročného konstruktivního problému zde nebyly využity pro živější utváření hmot ani výrazu detailu, naopak, jednotvárné pojetí zasklených ploch obehnaných laciným orámováním odsuzují estetickou stránku budoucí budovy do mezí, které si tak významná investice nezasluhuje. Nebezpečí, že výraz připomene spíše účelovost průmyslové budovy, které vždy u velkých zasklených hal hrozí, je nutno, myslím, již v zárodku odstranit hlavním konstruktivním výrazovým materiálem a nečekat, až budeme v rozpacích před holou, bezútešnou, formátem obrovitou plochou.*“⁴⁷

Z původního návrhu, tedy dvou těles – očištěných lázní a sportovních lázní propojených krčkem s restaurací a kavárnou, se postavily pouze lázně

očistné s 25 metrovým bazénem a poté se stavba pro nedostatek financí zakonzervovala.⁴⁸ Na výstavbu velkého bazénu si tak obyvatelé města museli počkat až do osmdesátých let.

3. 9. Park kultury a oddechu

Za zmínku stojí ještě jeden z nerealizovaných projektů, které snad více než ty zrealizované dokáže přiblížit tehdejší ideje o vzhledu města. Dle sovětského vzoru se měla být při severním okraji města, respektive podél pravého břehu Labe až ke Kunětické hoře, vybudovat mezi lety 1955 a 1965 rozsáhlá odpočinková oblast, tzv. Park kultury a oddechu. Pokud pomineme vstupní bránu, zrealizovanými součástmi tohoto parku se staly pouze amfiteátr a koupaliště. Amfiteátr pro údajně až 30 000 diváků⁴⁹ zřejmě doplatil na svou nevhodnou polohu u Labe a jeho slepých ramen. Diváky tu pronásledovala hejna komárů a nakonec jeho osud zpečetila povodeň v roce 1958. Koupaliště, budované z velké části brigádníky v tzv. akci „Z“, tvoří jedinou součást parku, která se dochovala a funguje dodnes.

Dle časového plánu výstavby jednotlivých částí měl tento megalomanský projekt zahrnovat například restaurace, ZOO, nejrůznější druhy sportovišť včetně jezdecké dráhy s koňskými stáji nebo kanálem pro vodní sporty, nespočet atrakcí pro děti, ale i nájemní kolonii víkendových domků nebo dvě JZD, která v té době již stála v plánovaném areálu.⁵⁰

3. 10. Sídliště Dukla

Na plánu sídliště Dukla se podílel celý kolektiv architektů. Podle archivního zastavovacího plánu z roku 1953 jmenujme tedy alespoň Karla Kalvodu, Miloše Návesníka a Jana Vaňka⁵¹. Dobu výstavby pak lze vymezit roky 1947-1957⁵²

Sídliště vyrostlo na území bývalého vojenského cvičiště a na místě rozlehlé vojenské nemocnice z první světové války, tzv. Karantény. Její přezdívka vycházela z faktu, že měla sloužit jako karanténní záchytná

stanice pro civilní uprchlíky z Haliče.⁵³ Rozkládala se na rozloze 80 hektarů a měla kapacitu 10 000 osob.⁵⁴ Některé dřevěné baráky Karantény sloužily jako nouzové ubytování až do roku 1948⁵⁵

Dukla leží v jihozápadní části města. Jde o soubor zhruba stovky bytových domů s kapacitou asi 12 000 obyvatel.

Dá se říci, že průběh výstavby kopíruje vývoj ve vnímání architektury a urbanismu v Československu po druhé světové válce. Několik domů vzniklo v severozápadní části lokality ještě před únorovým převrácením. Tyto atypy a tzv. dvouletkové domy stojí v řadách za sebou kolmo k uliční čáře. Postupně ale výstavba přešla k socialistickému realismu a typizaci, byť sídliště v tomto směru nedosahuje kvalit například ostravské Poruby. Později budované domy se tedy spíše seskupují do částečně uzavřených bloků.

Centrální náměstí sídliště tvoří nejvyšší pětipatrové domy typu T15. Směrem od centra pak následují domy s postupně se snižujícím počtem pater typů T11, T12 a T13.⁵⁶ Domy na náměstí a v přílehlé Resslerově ulici mají přízemní prostory uzpůsobeny pro prodejny a další vybavení sídliště.

Při východním okraji sídliště vznikla společná zóna pro Duklu a pro sousední čtvrť Na Skřivánku. Tato oblast zahrnuje kulturní dům s kinem, jednu ze základních škol, vysokoškolské koleje, internát a sportovní stadion Rudá hvězda. Architektonicky nejhodnotnější stavbu této oblasti představují místní jesle, postavené během dvouletky dle typového návrhu Františka Alberta Libry. Symetrická, hladce omítnutá budova, skládající se z několika kvadratických těles, „ilustruje střídání doznívání funkcionalistické tradice v poválečných letech.“⁵⁷

Unikum sídliště spočívá v tom, že je jako vůbec první vystavěné tzv. proudovou metodou. Její smysl spočívá v převedení myšlenky pásové výroby do stavebního procesu. Hlavní důvod zavedení tohoto postupu spočíval ve snaze o co nejrychlejší výstavbu. Podle některých dobových údajů se výstavba zrychlila oproti klasickému postupu více jak dvaapůlkrát.⁵⁸

Fasády domů často dekorují terakotové reliéfy či ozdobné římsy. Ryze lokální nádech dodávají výzdobě sgrafita s motivy perníku či půlkou koně.

Na některých domech lze najít keramická ostění oken a vstupních dveří, která se značně podobají ostěním renesančních domů na Pernštýnském náměstí.⁵⁹

Sídliště Dukla se stalo objektem velkého průzkumu uskutečněného Výzkumným ústavem výstavby a architektury III. Hlavní části průzkumu publikoval Zpravodaj tohoto ústavu v příloze časopisu *Architektura ČSR* k číslu 7/1958. Autoři průzkumu zdůvodňují svou práci takto: „*Průzkum sídliště byl proveden za účelem prověření zpracovávaných teoretických zásad, ukazatelů v okrsku (náklady, hustoty aj.), vybavení, bytových domů, sídlištních doplňků, zeleně, terénních úprav, komunikací, inženýrských sítí, organisace výstavby apod., jakož i hledisek architektonických.*“⁶⁰

Pokud bych měla vyzvednout nejpodstatnější závěry autorů tohoto průzkumu, poukazovali především na nedostatečně promyšlené a naplánované občanské vybavení sídliště. Zpočátku se na sídlišti zřídily provizorní objekty pro prodej základních potravin, chyběla především školská zařízení nebo například hřiště. V původním projektu také nalezneme nikdy nerealizovaný obchodní dům.⁶¹ Veškerý servis poskytovaly obyvatelům prodejny v přízemních prostorách obytných domů na náměstí a několika menších přízemních objektech mezi bytovou zástavbou.

Dále autoři průzkumu upozorňovali na předimenzované odstupy mezi jednotlivými domy. To se ponejvíce týká nejstarší etapy výstavby sídliště. V některých případech se tehdejší normy na prostory mezi zástavbou překročily až téměř dvojnásobně, což se sice možná octlo v rozporu s urbanistickými zásadami, z dnešního pohledu jsou právě tyto velké zelené plochy se vzrostlou zelení tím, co činí Duklu jednou nejvíce atraktivních lokalit k bydlení v Pardubicích.

3. 11. Vlakové nádraží

Původní neobarokní budovu pardubického nádraží, realizovanou na počátku dvacátého století podle návrhu Franze Uhla, zničil nálet v roce

1944. Po provizorní opravě však budova sloužila svému účelu až do otevření nového nádraží v roce 1958. Novou budovu s prostorným zázemím vyžadoval i plán na posílení významu Pardubic jakožto uzlu na trati Praha-Olomouc.⁶²

Prostor pro nové nádraží uvolnilo město v areálu bývalého cukrovaru, který také zničily nálety. Tento prostor je ještě o něco dál na západ od centra než původní nádraží.

Ministerstvo dopravy pověřilo vypracováním návrhu nového nádraží v roce 1946 Stavební správu ČSD. Miroslav Krejčířík popisuje v knize Česká nádraží II projekt architekta Josefa Dandy takto: *„...pojal novostavbu jako objekt, tvořený podélně situovaným, značně protáhlým dvoupatrovým traktem, z něhož do přednádraží vystupoval nižší kubus příjezdové haly a dominantní trojboký hranol haly odjezdů. Obě haly spojovala uvnitř široká pasáž, venku pak přístřešek, sloužící současně jako kryté nástupiště autobusového nádraží.“*⁶³ Kvůli změně požadavků ministerstva i města vytvořil Danda v témže roce ještě jeden návrh s méně členitou budovou. Tento návrh již částečně předznamenal pozdější návrh Řepův a Kalvodův⁶⁴, přesto s ním zadavatelé nebyli spokojeni.

Proto vypsal ministerstvo užší soutěž, ve které vyzvalo pozdější autory bruselského pavilonu Františka Cubra a Zdeňka Pokorného, Františka Marka a místní architekty Karla Řepu s Karlem Kalvodou. Poslední jmenovaní soutěž vyhráli a přizvali ke spolupráci autora původních návrhů Josefa Dandu, odborníka na nádražní budovy, známého jako autora nádraží v Ostravě-Vítkovicích, Klatovech, Chebu či jako spoluautora nové nádražní budovy v Praze.

Pardubické nádraží bývá označováno za jednu z nejlepších staveb poválečného funkcionalismu. V mnoha ohledech lze na budově vyzorovat návaznost na Řepovu předválečnou tvorbu, ať už je to jeho záliba v obkládání budov či jejich částí dlaždicemi imitujícími režné zdivo, nebo prosvětlování domů velkými plochami z luxferových komponentů.

Nové nádraží není pouze příjezdní a odjezdní halou, nýbrž je o celý komplex budov zahrnující kromě haly i hotel, restauraci s venkovní terasou,

podzemní kino, boční obslužná křídla a kolmo přistavený bytový dům pro železniční zaměstnance.

Podélnost haly, kterou ještě umocňují nižší, lehce upozaděná křídla sloužící jako provozní části, narušuje v prostoru mezi halou a západním provozním křídlem šestipatrová budova hotelu. V přízemní části hotelu vystupuje prosklené těleso restaurace s letní terasou. Všechny části nádraží mají fasády pokryty tmavými červenooranžovými obklady, které imitují režné zdivo. Na obložení hlavní haly spolu vytváří kontrast tyto obklady a drobnější černé kachličky.

Průčelí hlavní haly dominuje pás lehce nakoso postavených prosklených, avšak neprůhledných ploch, spočívající na přízemní černě obložené vchodové části. Na jejich rozhraní téměř po celé délce mírně předstupuje úzký hranol s funkcí stříšky pro cestující. Levé části fasády haly dominuje až minimalisticky pojatá plocha zcela pokrytá červenooranžovými obklady s hodinami.

Pojetí kolmo postavené budovy hotelu má hodně společného s výše zmíněnými Řepovými poválečnými obytnými domy v Dašické ulici. Stejně jako na domech na sídlišti Tesla, tak i zde odlehčují kvádr budovy nárožní lodžiové balkony. I kompozice oken a jejich tvar se nápadně podobají zmíněným obytným domům. Boční část hotelu, která vystupuje do průčelí celého komplexu, je zcela bez oken, členěná pouze úzkými ozdobnými pilastry. Ve spodní části této stěny vystupuje jeden centrálně umístěný balkon.

Průčelí haly směrem k nástupištím opakuje rytmizované prosklené plochy, přistavené první nástupiště kryje pouze jednoduchá střecha z vlnitého plechu.

Interiér nádražní haly také zdobí obklady, byť v drobnějším pojetí a v pro oko jemnější barevné kombinaci černé a béžové. Podélnost haly se opticky snaží vyvážit do čtverců sestavená dlažba podlahy i mnohonásobné opakování příčných klenebních oblouků. Dvě kratší stěny pokrývají ozdobné mozaiky, západní s motivem zvěrokruhu s hodinami podle návrhu Jaroslava

Moravce, východní pak s mapou architektonických pamětihodností Československa a železniční sítí podle Richarda Landera.⁶⁵ Vedle této výzdoby vede podél celé haly černý skleněný pás osazený černobílými fotografiemi výletních cílů Pardubického kraje, nedávno nově nafotografovaných předním pardubickým fotografem Štěpánem Bartošem.

Přízemní části podélných stěn haly jsou zúženy o prostory se zázemím pro cestující, jejichž horní části v prvním patře měly původně sloužit jako galerie. Kvůli zredukování původního plánu se tak ale nestalo a dodatečně tyto prostory ozvláštnila vzrostlá interiérová zeleň.⁶⁶

Hala nijak výrazně neodděluje příjezdní a odjezdovou část, prakticky celou ji však podélně protínají zaoblené dřevěné lavice pro čekající cestující.

Jak jsem zmínila výše, původní projekt počítal s východně přistaveným autobusovým nádražím. Neuskutečněné propojení obou nádraží připomíná prosklené přízemí východní stěny s dnes nepoužívanými skleněnými dveřmi.

Aktuálními problémy nádražní budovy po architektonické stránce je jednak chátrání nepoužívaných či málo používaných částí, jako je hotel, kino či bufet, jednak komercionalizace některých prostor pro cestující. Nádraží je od roku 1987 na seznamu nemovitých kulturních památek.

4. Architektura v Československu v šedesátých letech

Po odhalení Stalinova kultu v roce 1956 se atmosféra ve společnosti mírně uvolnila. Architektura sice prozatím nemohla plně navázat na tradici meziválečné tvorby, ale na druhé straně se mohla alespoň částečně odklonit od dogmatu socialistického realismu.

Hlavní zlom v architektuře a ve výtvarném umění vůbec přišel o dva roky později díky úspěchu československého pavilonu na výstavě EXPO 1958 v Bruselu. Autoři František Cubr, Josef Hrubý a Zdeněk Pokorný pojali pavilon v jednoduchých až přísných formách, které později dále propagovali.

Architekti však nadále zůstávali opatrní a někteří volili klasicistickou linii jako například Karel Filsak, Karel Bubeníček, Jan Šrámek a Jan Louda v návrhu areálu velvyslanectví v Pekingu (1957-1961) nebo Vladimír Beneš u zemědělské školy v Bystřici pod Pernštejnem(1957-1961).⁶⁷

Architektura inspirovaná úspěchem v Bruselu, která s sebou přinesla nové materiály i tvary,⁶⁸ dodala tvůrcům odvahu více se orientovat na moderní architekturu na Západě a čerpat z kořenů meziválečného československého funkcionalismu. I tak poznamenaly tvorbu přelomu padesátých a šedesátých let nejistota a hledání správného stylu.⁶⁹

Prvními odvážlivci, kteří se naplno přihlásili k západnímu stylu, byli Zdeněk Kuna a Karel Prager. Zdeněk Kuna spolu se Zdeňkem Stupkou a Olivierem Honke-Houfkem vyprojektovali kancelářskou budovu Strojimportu v Praze (1961-1967), Karel Prager pak, přes počáteční technické potíže, slavil úspěch se svou *curtain wall* budovou Makromolekulárního ústavu ČSAV v Praze Na Petřinách. O několik let později pak svou lásku ke sklu využil i při dostavbě budovy Národního shromáždění v Praze (1967-1973).⁷⁰

Návrat k principům meziválečného funkcionalismu reprezentoval Richard F. Podzemný se svou poliklinikou v Praze na Břevnově (1959-1963) či s plaveckým stadionem v Podolí (1960-1965). Vrcholným dílem této snahy se pak stal rektorát Karlovy univerzity od Jaroslava Frágnera (1963-1968).⁷¹

Urbanismus nově vznikajících sídlišť se na rozdíl od padesátých let soustředil na principy takzvané volné zástavby. Za zmínku stojí i utopistické vize zhmotněné v návrhu nových forem bydlení Domurbia od Karla Honzíka.⁷²

Technicismus se jako hodnotná součást architektury ukázal v nejlepším světle především díky hotelu Ještěd Karla Hubáčka (1963-1973). O něco starší, byť také úspěšný pokus o prezentaci technicismu jako opravdové architektury, znamenal pavilon Z na brněnském Výstavišti s kupolí od Ferdinanda Lederera (1958-1959).

S technicismem a jménem Karla Hubáčka úzce souvisí Sdružení inženýrů a architektů Liberecka (Sial). Sial vznikl v roce 1968 a přestože se o tři roky později musel vrátit zpět pod hlavičku libereckého Stavoprojektu, znamenala jeho tvorba významný posun především v architektuře technicismu a mašínismu v Československu. Takzvaná Školka Sial pak spojovala mladé architekty, kteří se postupem času stali rovnocennými partnery původních zakladatelů Sialu. Jejich práce se pak rozvinula především v sedmdesátých a osmdesátých letech.⁷³

Skulpturalismus v československé architektuře symbolizuje v československé architektuře především dostavba kostela Na Emauzích od Františka Marii Černého z roku 1967 a nerealizovaný návrh na relaxační lázně Teplice od Miroslava Masáka a Otakara Binara z téhož roku.

Ačkoliv místnímu brutalismu chyběl teoretický základ, ze kterého vycházel tento styl na Západě⁷⁴, vytvořili českoslovenští architekti dvě velmi výrazné stavby, které dokazují jeho kvality. Jde o Československou misi OSN v Ženevě od Karla Filsaka a Jana Šrámka (1966) a velvyslanectví v Londýně Jana Šrámka a Jana Bočana (1966-1969).

5. Architektura a urbanismus Pardubic v šedesátých letech

Od roku 1960 přestalo být město Pardubice městem krajským. V rámci nového územního členění státu vznikl jeden velký Východočeský kraj a jeho sídelním městem se stal Hradec Králové. V témže roce a ze stejného důvodu zanikl samostatný pardubický Stavoprojekt a stal se pobočkou Stavoprojektu královéhradeckého.

Stavební rozvoj města se nejdříve řídil územním plánem z druhé poloviny padesátých let. V letech 1967-1969 zaměstnanec Stavoprojektu Miloš Návesník zpracoval směrný územní plán nový, schválený až v letech sedmdesátých.

Postupně se znovu k Pardubicím připojovaly okolní obce, které se předtím osamostatnily zánikem Velkých Pardubic v roce 1954.

O stavbě podjezdů a nadjezdů železniční trati i o nových mostech z přelomu padesátých a šedesátých let jsme mluvili již v předchozí kapitole.

Na náměstí Budovatelů vyrostlo v šedesátých letech několik kancelářských budov. Další výstavbě ještě v druhé polovině dekády stále bránil areál jezdeckých kasáren, který armáda opouštěla jen velmi pomalu.

Hlavním bodem celých šedesátých let v Pardubicích se stala výstavba sídliště Polabiny. Zajímavý pohled se nabízí při porovnání původního návrhu z padesátých let, soutěžních návrhů a vítězného návrhu Jana Krásného. Návrhy výborně ilustrují vývoj pojetí sídlištního urbanismu.

5. 1. Náměstí Budovatelů II

Během šedesátých let vznikla soustava několika kancelářských budov vzájemně propojených do tvaru tří stran čtverce na prostoru budoucího náměstí Budovatelů, Riegrova nábřeží (dnes Sukova třída) a Pernerovy ulice. Na budoucím náměstí stála po architektonické stránce nikterak kvalitní budova oborového ředitelství Závodů průmyslové chemie, jejíž průčelí tvořily

boletické panely. Pocházela z poloviny šedesátých let a devadesátých letech ji Soběslav Macas přestavěl na budovu ČSOB Pojišťovny s obřím proskleným stanem.

Kolmo k ní stojí o něco málo starší kancelářská budova Pozemních staveb (dnes T-String). Z krabicovité stavby od Karla Crkala vystupuje na střeše pozoruhodný pavilon baru pro zaměstnance. Prosklená nástavba se vzhůru zalomenou střechou vyniká dodnes unikátně zachovaným interiérem šedesátých let, byť v dezolátním stavu. Do náměstí ještě směřuje své průčelí vedle stojící budova Průmstavu s pásovou lodžii v posledním patře.

Naproti zimnímu stadionu situovaná budova Plynostavu (dnes Pražská správa nemovitostí) v sobě spojuje několik zajímavých prvků. Na fasádě se ve světlém rastru původně střídala okna s oranžovými (dnes zelenými) plochami a průčelí tak částečně připomínalo železobetonové výrobní objekty v nedaleké chemičce. Ze střechy budovy vyčnívá lehká konstrukce stříšky na sloupech, možná jako odpověď na bar Pozemních staveb. Směrem do nároží vybíhá z druhého patra úzké černě obložené těleso s pásovým oknem.

Do tvaru písmene L směrem do Pernerovy ulice se k Plynostavu připojuje o něco starší budova Chemoprojektu dle návrhu Josefa Jiřince z první poloviny padesátých let. Průčelí budovy s naznačeným vysokým řádem ozvláštňují rizalit směřující do Pernerovy ulice a na nároží umístěné sousoší ve stylu socialistického realismu od Miloslava Bašeho.⁷⁵

5. 2. Budova VŠCHT

Po nezdaru záměru vybudovat kampus dle návrhu Jiřího Krohy se hlavním sídlem vysoké školy měla stát budova na Leninově náměstí (dnes náměstí Legií). Návratu k historickým slohům padesátých let využil Klimentův návrh z roku 1955, který v návaznosti na původní nároží s věží tento motiv symetricky zopakoval i na opačné straně komplexu a ústřední převýšenou část pojal jako vystupující rizalit s vysokým řádem.⁷⁶

Zrealizovanému návrhu Viléma Lechnera z let 1959 až 1966⁷⁷ dominuje střední vchodová část, která taktéž vystupuje a lehce převyšuje zbytek budovy. Spočívá na čtyřech sloupových nohách a pročleňuje ji lodžie a pásové okno. Nedávno byla celá budova opatřena novou fasádou především střední část fasády tím zcela ztratila svůj původní vzhled.

5. 3. Soutěž na přestavbu centra

Další výstavbě centra bránily dosud neodstraněná jezdecká kasárna a Továrna mlýnských strojů. Z Palackého třídy i náměstí Budovatelů tedy prozatím vznikly jen fragmenty. Proto se představy architektů o novém centru posunuly ještě o něco blíže k historickému jádru. V hledáčku projektantů spočinula oblast Zeleného předměstí, tedy Třída Míru a její široké okolí, spolu se starou čtvrtí Karlovina.

Z vítězného návrhu a návrhů odměněných v soutěži na nové centrum z počátku šedesátých let vyplývají některé společné rysy. V představách všech autorů se Třída Míru měla stát moderní tepnou města. Moderní výškové budovy měly nahradit dosavadní zástavbu, kterou dodnes místy tvoří staré dvoupodlažní domky. V různé míře se architekti zasazovali za zavedení pěších zón v oblasti Třídy Míru a třídy 7. listopadu (dnes 17. listopadu). Ústřední téma však spočívalo v asanaci stávající staré čtvrti Karlovina a ve výstavbě nových výškových bytových domů v centru města.⁷⁸ Třída Míru zůstala do dnešních dnů téměř nezměněna, to však nelze říci o čtvrti Karlovina. Zde se v sedmdesátých letech skutečně přistoupilo k asanaci původní zástavby, bohužel nikoliv v takové kvalitě, jakou mají uvedené návrhy.

5. 4. Soutěž na balet a operu

Významný krok pro pojetí divadelní architektury v Československu v šedesátých letech znamenala v roce 1961 soutěž na novou operní a baletní scénu v Pardubicích.⁷⁹ A to i přesto, že k realizaci žádného ze soutěžních

projektů nikdy nedošlo. Město vyhradilo pro zamýšlenou budovu prostor mezi Sukovou třídou, ulicí Na Hrádku, potravinářskou školou (původně Průmyslové muzeum od Karla Řepy) a zadními trakty domů Třídy Míru. Jak víme, původně měl v této lokalitě stát hotel s koncertní síní podle návrhu Karla Řepy.

Mezi návrhy se sešla různá pojetí divadla od kukátkového, s otočným hledištěm, s halovým či kruhovým divadelním prostorem až po prstencový prostor.⁸⁰ Samotnou budovu se autoři návrhů snažili často pojmut jako výrazný solitér, aby využili poměrně velkého volného prostoru. Z nejvýraznějších návrhů uvedme šestiboký hranol od Stanislava Nábělka a Mojmíra Böhma, nízký válec zakončený komolým kuzelem od Vlastibora Klimeše a kol. či třibokou budovu v pojetí „*lopatkového mlýnku*“⁸¹ od Antona Cimmermanna a Dušana Kuzmy.

Porota nebyla naprosto spokojena s žádným z návrhů a doporučila několik nejlepších do další užší soutěže. Ta se bohužel nikdy neuskutečnila.⁸²

5. 5. Experimentální bytové domy

Šedesátá léta se stala dobou experimentování. Nejinak tomu bylo i v pardubické architektuře, alespoň co se týká stavebních materiálů. Bytový dům v prvním polabinském okrsku, vůbec první stavba z keramických panelů v Československu⁸³, se dodnes běžně nazývá „*Experiment*.“

Po architektonické stránce mnohem zajímavější experimentální „*skleněný dům*“ vyrostl v letech 1961 a 1962 na rohu Havlíčkovy ulice naproti starému vlakovému nádraží. Rohový dvojdům podle návrhu Karla Horníčka z cihlobetonu⁸⁴ vynikal zajímavou fasádou s pásovými okny. Bohužel oba zmíněné domy prošly v posledních několika letech rekonstrukcí a zateplením, takže jejich původní vzhled zanikl.

Poslední z experimentálních bytových domů šedesátých let představuje dům v Palackého ulici, po levé straně vjezdu do pivovaru. Jde o typový dům T 06 B, který měl pokusně obložený obvodový plášť keramikou.⁸⁵

Prvenství nikoliv však kvůli experimentálním materiálům drží tři bytové domy na ulici S. K. Neumanna z počátku šedesátých let od architekta Prokopa Jíchy.⁸⁶ Tyto desetipatrové domy s malometrážními byty se staly prvními věžovými domy v Pardubicích vůbec.

5. 6. Sídliště Polabiny

Myšlenka výstavby nového předměstí na pravém břehu Labe se objevila již před druhou světovou válkou v územním plánu architektů Mikuškovice a Kerharta. Nové sídliště by mělo několik výhod. Na sídlišti by bydleli především pracovníci nedalekých Východočeských chemických závodů v Semtíně, kterým by se tak usnadnila doprava do zaměstnání. Počet obyvatel města stále rostl a prostor na druhém břehu by tak skýtal dostatečný prostor pro výstavbu. Zároveň se dosud nezastavěná oblast nacházela velmi blízko centra města.

Jak jsme zmínili v předchozí kapitole, v představách padesátých let mělo sídliště sloužit především jako univerzitní městečko. Ačkoliv projekt kampusu později zkrachoval, nadále se počítalo se sídlištěm jako ubytovací kapacitou pro pracovníky chemických závodů.

Zcela logicky se nabízí otázka povodní a blízkosti Labe vůbec, neboť jsme také mluvili o neblahém osudu amfiteátru. Opravdu původně šlo o záplavové území, situaci však vyřešila v roce 1952 výstavba dnešní Bělehradské ulice, která jakožto vyvýšená komunikace má zároveň funkci hráze.⁸⁷ Prostor mezi řekou a touto hrází, jakýsi suchý polder, slouží jako anglický park.

Také jsme již mluvili o základním spojení zálabské lokality s městem, tedy o mostu Československo-sovětského přátelství.

Rozhodný čin se udál až v roce 1958, kdy proběhla soutěž na nové předměstí. V ní zvítězil projekt Jana Krásného. Krásný zřejmě zvítězil díky

tomu, že se, na rozdíl od ostatních soutěžících, zcela odpoutal od klasického geometrického rozvržení sídliště. Hlavní obchodní a kulturní centrum umístil na okraj zmíněného parku spojujícího novou čtvrť s centrem města, do styčného bodu všech tří okrsků situovaných do tvaru obráceného písmene L.⁸⁸ Podle jeho návrhu mělo mít sídliště pro celkový počet 18 000 obyvatel základní školu, menší obchodní centrum a školská zařízení pro malé děti v každém svém okrsku.

Krásného návrh se stal podkladem pro další rozpracování Milošem Návesníkem, který v roce 1959 vytvořil podrobný plán nové čtvrti.⁸⁹ S výstavbou se započalo hned v následujícím roce.⁹⁰

Ačkoliv Jan Krásný navrhl sídliště dle zadání jako tříokrskové, později se ještě rozrostlo. V sedmdesátých letech vyrostl čtvrtý okrsek mezi Labem a Rosicemi, opět se základní školou a nákupním střediskem. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let zabrala další výstavba panelových domů původně volně ponechané plochy u anglického parku ve třetím okrsku.

Návrh hlavního centra Polabin, zakresleného již v původních návrzích Jana Krásného a Miloše Návesníka, rozpracovali počátkem sedmdesátých let Soběslav Macas a František Příborský. Celý centrální komplex umístili, stejně jako Jan Krásný ve svém původním projektu, na terasu. Tím nejen zdůraznili význam centra, ale i odklonili dopravu a zásobování pod zem.⁹¹ Zatímco první linie staveb, směřovaná k anglickému parku, měla mít kulturně-odpočinkový ráz, část situovaná blíže k obytným domům se měla skládat z obchodů, pošty a dalších služeb.⁹² Toto hlavní centrum Polabin se však nikdy nerealizovalo a na jeho místě stojí hotel a několik dalších budov z přelomu osmdesátých a devadesátých let.

Koncepce sídliště vychází z principů volné zástavby. Jde o domy s různým počtem podlaží, zhruba od čtyř až po dvanáct, dominantu celého sídliště pak tvoří osmnáctipatrový bytový dům v třetím okrsku. Po technické stránce jde o domy typů T O6B a systému HK realizované stejně jako předchozí pardubická sídliště místními Pozemními stavbami.⁹³ V průběhu výstavby lze pozorovat přechod od většího počtu nižších domů k naopak menšímu počtu

s více poschodími⁹⁴, jak můžeme například vidět při porovnání prvního a třetího okrsku.

5. 7. Experimentální základní škola Studánka

Úvahy o nových typech školních budov s sebou nepřineslo až socialistické školství. Na tomto místě by bylo vhodné zmínit dlouholeté snahy královéhradeckého architekta Oldřicha Lisky, který své představy o škole halové nakonec zrealizoval v třicátých letech v nedalekém Černilově.

V padesátých letech však idea nové školy v Československu nespočívala na principu školy halové, která bere ohled především na komunikační aspekt, ale na „*koncepti úplně diferencovaného provozu*“, tedy na rozdělení školského zařízení do několika menších objektů, z nichž každý má svůj specifický účel. Jako typový projekt pro československé školy byla vytvořena pavilónová škola „Procházka“, která v Pardubicích stojí v prvním polabinském okrsku.⁹⁵

Jak píše Bedřich Schráníl v článku *Přestavba školství v socialistických zemích*, publikovaném v časopisu *Architektura ČSR* v roce 1960, požadavky, ze kterých vzešel tento typ školy, byly především „*rekreace dětí na čerstvém vzduchu, soustavné otužování, pohyb a střídání práce statické práce s dynamickou, jakož i nezbytnost lepšího osvětlení při práci.*“⁹⁶

V ideálním případě se měla škola rozdělit do čtyř objektů. První objekt v sobě měl zahrnovat běžné učebny, druhý učebny odborné a dílny, třetí měl sloužit jako jídelna a družina a poslední měla tvořit tělocvična a její zázemí.⁹⁷

Autoři experimentální základní školy ve čtvrti Studánka, Jindřich Forst, Lubomír Kepka a Jiří Němec, kteří byli zároveň autory další experimentální školy ve Staré Turé na Slovensku, zmíněnou ideu dokonale naplnili. Škola vedle toho svým členěním do většího množství dvoupatrových objektů vhodně zapadá do okolní zástavby, neboť prakticky celou čtvrť Studánka tvoří rodinné domy. Všechny čtyři části školy propojují zastřešené chodníky. Celý komplex autoři položili na pozemek diagonálně, čímž zdůraznili jeho

význam vůči okolní zástavbě, ale zároveň škola působí dojmem otevřeného přístupu.

V projektu z roku 1959 vyniká zejména pavilon obecných učeben. Jednotlivé dvoupatrové pavilony jsou zkomponovány tak, že každá učebna má osvětlení z obou stran. Studánecká škola má tyto pavilony o šesti učebnách čtyři, postavené vedle sebe. Ty tak tvoří první základní objekt učeben, avšak každý ze čtyř pavilonů má svůj vlastní vstup. Členitost hmot pavilonů vyvolává spolu se vzrostlou zelení dojem až samostatně stojících jednotlivých učeben.

Další dva menší objekty školy tvoří odborné učebny a mimoškolní prostory. Oba taktéž vycházejí z ideje dvoustranně osvětlených místností spojených komunikační částí. Na poslední objekt, tělocvičnu školy navazuje venkovní hřiště. Oproti původnímu stavu se zřejmě ještě v šedesátých letech škola doplnila o přístavbu s dalšími učebnami, která má však klasické chodbové rozvržení, a o další tělocvičnu.

6. Architektura v Československu v sedmdesátých a osmdesátých letech

Architektura po roce 1968 se dostala do svízelné situace. V důsledku utužení režimu neměli někteří architekti dostatek prostoru pro svou realizaci a jiní dokonce raději odešli do zahraničí.⁹⁸ Architektura za husákovské normalizace trpěla tímto přidušením stejně jako ostatní obory i jako celá společnost.

Ačkoliv se dá jedním slovem popsat toto období jako stagnace, nemůžeme říct, že by v sedmdesátých a osmdesátých letech nevznikla místy kvalitní a zajímavá architektura.

Stavitelství dále pokračovalo v rozvíjení stylů předchozí dekády, tedy především skulpturalismu a technicismu.⁹⁹ Hlavním nepřítelem tvořivé práce architektů se staly nedostatky materiálu a typizované panely. Avšak boj s panely šlo vyhrát, jak to dokázali například Jan Línek a Vlado Milunič v návrhu domova důchodců v Bohnicích (1972-1982).

Skulpturalismus sedmdesátých a osmdesátých let se často zakládal na modelování objemu do kontrastu geometrického a organického. Často používal závěsné stěny, které v šedesátých letech prosadil Karel Prager. Za nejvýraznější příklady tohoto stylu můžeme označit budovu Motokovu od Zdeňka Kuny a jeho kolektivu (1975 – 1977), divadlo v Mostě od Iva Klimeše (1968-1985) či Palác kultury na Pankráci od kolektivu autorů z Vojenského projektového ústavu (1975-1980).¹⁰⁰

Dál pokračovala i tvorba ve stylu technicismu, jehož dobrému jménu napomohl v šedesátých letech Sial a který dále rozvíjeli ve svých především cvičebních návrzích mladí architekti Školky Sial.¹⁰¹ Právě členové Sialu stojí za obchodními domy Máj v Praze (Miroslav Masák, John Eisler a Martin Rajniš, 1972-1975) a Ještěd v Liberci (Karel Hubáček, Miroslav Masák, 1968-1979). Svou kostru směle odhalují i pardubický Prior (1971-1974) či

odbavovací hala pražského hlavního (Jan Bočan, Jan Šrámek, Alena Šrámková a Josef Danda, 1970-77).

Mladí architekti se snažili vyrovnat s nedostatkem stavebních materiálů i s nedostatkem možností realizovat. Vcelku velkou odezvu u nich našel v osmdesátých letech postmodernismus, zejména v dílech Tomáše Brixie.

7. Architektura a urbanismus Pardubic v sedmdesátých a osmdesátých letech

I v kapitole o sedmdesátých a osmdesátých letech v pardubické architektuře se budeme věnovat především výstavbě sídlišť. Kromě dalšího rozvoje Polabin, kterým v této době přibyl čtvrtý a později i pátý okrsek, vznikla další zcela nová panelová sídliště. Z nich nás určitě nejvíc bude zajímat Karlovina, která zasahuje až téměř do historického centra města.

Protože podle předpovědí prognostiků měl počet obyvatel Pardubic nadále plynule růst (130 000 obyvatel v roce 2 000¹⁰²), měly se Pardubice rozšířit ještě o další sídliště. Na severovýchodní straně města při pravém břehu Labe měla vyrůst sídliště Cihelna a Fáblovka. Takzvané Východní Město měla vytvořit plánovaná sídliště Spojil a Halda s již rozestavěným sídlištěm Dubina. Cihelnu navrhl v roce 1988 Lubomír Driml, na další sídliště už ale nedošlo. Vcelku slibně vypadal návrh sídliště Halda, se kterým v roce 1977 zvítězili ve vnitropodnikové soutěži Stavoprojektu Jan Třeštík a Jaroslav Fikar.¹⁰³

Další vývoj pokračoval i na náměstí Budovatelů, kde obyvatelé města dostali svůj dlouho očekávaný obchodní dům. Za oběť plánované výstavbě v centru padl hotel Veselka. Další a další architekti navrhovali nové náměstí, ale žádný z návrhů se nedočkal realizace. Na náměstí vyrostly budovy hotelu Labe a České státní spořitelny od autorů Miroslava Řepy a Lubomíra Drimla.

Na Palackého třídě pak Lubomír Driml vyprojektoval několik bytových domů s obchody v přízemních prostorách. Další výstavbě při severní straně Palackého třídy bránil objekt Továrny mlýnských strojů, který se měl dle dlouhodobých plánů přestěhovat do Černé za Bory.

Projektantům i nadále nedala spát ani Třída Míru, ze které chtěli vytvořit moderní pěší zónu lemovanou výškovými budovami.¹⁰⁴ Z celého návrhu vznikla ve skutečnosti pouze budovu podniku Restaurace a jídelny s populární restaurací Corso v sousedství kostela sv. Jana Křtitele.

Na ideu kampusu na pravém břehu Labe navázali na počátku osmdesátých let Lubomír Driml a František Příborský ve své studii areálu Vysoké školy chemicko-technologické.¹⁰⁵

Novou dopravní tepnou, která měla ulevit dopravě v centru, se stala takzvaná rychlodráha, rychlostní komunikace I/36 podél železniční trati spojující východ a západ města otevřená v roce 1981. Dopravu ve směru sever - jih napomohla odklonit z centra silnice I/37 spolu s novým mostem přes Labe při západní straně města.

V letech 1976 až 1984 zpracovali Ivan Vosmek a Vladimír Rozehnal Územní plán sídelního útvaru Pardubice, který schválila vláda v roce 1988.

7. 1. Náměstí Budovatelů III

Jak jsme již bylo zmínili výše, z areálu bývalých jezdeckých kasáren se mělo stát moderní centrum Pardubic. Prostor limitovalo pouze několik bodů. Na severní straně teče Labe, na jehož břehu stál do roku 1980 objekt mrazíren. Jako první budova na novém náměstí vyrostl koncem padesátých let Dům služeb, od kterého směřuje ulice Palackého k vlakovému nádraží. Východní část prostoru protíná hlavní komunikace města směřující z jihu od Chrudimi na sever k Hradci Králové. Při její východní straně vyrostly počátkem šedesátých let budovy Pozemních staveb, Chemie a Průmstavu a při ústí Třídy Míru stál proslulý hotel Veselka.

Plánů na výstavbu a dostavbu moderního náměstí kolem křižovatky a ústí Třídy Míru jsem našla poměrně mnoho. V představách architektů v sedmdesátých letech mělo mít původní městské centrum charakter kulturně správní, zatímco nové centrum mělo mít charakter obchodně dopravní.¹⁰⁶ Od padesátých až do začátku osmdesátých let se držela myšlenka výstavby kulturního domu při severní straně náměstí.

Podrobný územní plán pro náměstí vypracoval počátkem sedmdesátých let Stavoprojekt Pardubice v čele s Milošem Návesníkem jako hlavním projektantem. Plán počítal s obchodním domem Prior, v té době již

rozestavěným. Prostor před budovou Chemie s halovým podchodem se měl stát dopravním uzlem městské hromadné dopravy. Nadále se počítalo s výstavbou nového hotelu a kina, v dlouhodobém výhledu i s divadlem, koncertní síní a galerií.¹⁰⁷

Dominantou nové výstavby a protikladem Zelené brány se měla stát osmnáctipatrová budova podniku Geodézie podle návrhu Miloše Návesníka a Lubomíra Drimla z roku 1974. Ta měla stát v ústí Třídy Míru, na místě bývalého hotelu Veselka odstřeleného v roce 1972 a bývalých mrazíren.

Jiný zajímavý návrh najdeme na neoznačených fotografiích modelu a plánu, které se nacházejí v pardubickém okresním archivu.¹⁰⁸ Severní část náměstí při břehu Labe měla zůstat parkovou plochou, centrální oblast náměstí by pak tvořila pokrývala terasa, propojená s ostatními částmi lávkami. Uprostřed náměstí by stál vysokopodlažní hotel a skulpturalistická budova kulturního domu.

V osmdesátých letech se další plánování náměstí realizovalo v rámci takzvaného Experimentu východní Čechy.¹⁰⁹ Ač se Experiment prezentoval jako program na *regeneraci centrální městské zóny*, ve skutečnosti to měla být spíše totální demolice veškeré starší zástavby a následná moderní výstavba. Příkladem, jak si autoři Experiment představovali, je obchodně-bytový dům na Třídě Míru v sousedství budovy pošty do Ladislava Machoně.

Ústí Třídy Míru měl namísto nepostavené Geodézie v osmdesátých letech zaplnit víceúčelový objekt dle projektu Milana Košáře z roku 1987.¹¹⁰

Ještě v roce 1988 se uskutečnila soutěž na *ideové urbanisticko-architektonické řešení území centrální městské zóny*. V ní zvítězil kolektiv z pražské fakulty architektury – Karel Marhold, Dana Konášová, Vít Řezáč a Karel Moudrý.¹¹¹

Zaměříme se ale již na to, jak vypadá náměstí ve skutečnosti. Po výstavbě kancelářských budov při východní straně náměstí v šedesátých letech následovala v první půli sedmdesátých let výstavba obchodního domu Prior, kterému se budeme věnovat v následující kapitole.

V prostoru sousedícím s obchodním domem vyrostl hotel Labe, otevřený v roce 1985. Jeho autoři Miroslav Řepa a Lubomír Driml se mimo jiné velmi intenzivně soustředili na interiéry reprezentačních prostor. Za pomoci dalších výtvarných umělců se jim snažili vtisknout unikátní tvář reprezentující Polabí a Pardubice.¹¹²

Poslední budovou vystavěnou při západní straně náměstí se stala poliklinika od Pavla Maleře z let 1983-1988.¹¹³ Vzájemné polohy čtyř různě vysokých základních hmot utváří centrální prostor atria. Pro výtahy a schodiště vyčlenil autor jakési věže se zkosenými nárožími.

Připomeňme, že zkosená nároží má i hlavní budova hotelu Labe a můžeme se tedy zamyslet nad tím, zda se tak všichni autoři nesnažili dát jednotný koncept této straně náměstí tím, že se přizpůsobili výtvarnému pojetí fasády obchodního domu Prior. Navíc, zkusme si ještě v duchu vzpomenout na šestiboké lavičky, které stávaly před Priorem.

Na severní straně náměstí po odstranění areálu mrazíren vyrostla telekomunikační ústředna s výraznou věží dle projektu Miloše Vodolana.¹¹⁴

Koncept obchodního centra města doplňuje vedle Prioru na jižní straně náměstí obchodně-bytový dům od Lubomíra Drimla. Přízemí a první patro vyplnily prostory obchodů, přičemž ochoz podél prvního patra spojovala s prostorem před Priorem lávka pro pěší.¹¹⁵

Přes všechny snahy tedy i na konci osmdesátých let zůstalo náměstí nedokončené. Jeho prostor sice vymezily budovy po jeho obvodu, střed však tvořilo pouze rozlehlé parkoviště a travnatá plocha. Veškeré návrhy architektů, které vznikly během více jak třiceti let, tak zůstaly pouze na papíře.

7. 2. Obchodní dům Prior

Zrealizovanému obchodnímu domu Prior předcházela návrh z roku 1963 na obchodní dům Máj. Návrh není signovaný, pochází však ze Státního projektového ústavu obchodu Brno stejně jako pozdější Prior.¹¹⁶ Zřejmě

z druhé poloviny šedesátých let pochází nerealizovaný projekt Prioru, jehož podobu jsem našla v pardubickém okresním archivu.¹¹⁷

Třípodlažní stavba Prioru pochází z let 1971 až 1974. Vedoucím projektantem byla Růžena Žertová, která bývá jako jediná označována jako autor. Podrobnější bádání by se do budoucna mělo zaměřit na podíl, který měli na výtvarném řešení fasády Alena Šrámková a Michal Sborwitz.

Budova na fasádě zcela přiznává svou ocelovou konstrukci, kterou navíc zdůrazňuje jasně červenou barvou. Plochy mezi jednotlivými částmi konstrukce ve tvaru pravidelných osmiúhelníků či obdélníků se zkosenými rohy mají z výplně z režného zdiva nebo jsou zasklené a slouží jako okna a výlohy.

Nedávná přístavba moderního obchodního centra zcela zničila původní ráz budovy.

7. 3. Česká státní spořitelna

Podélná dvoupodlažní budova České státní spořitelny od Miroslava Řepy a Lubomíra Drimla ve spoluautorství s Milošem Návesníkem, stojí nenápadně ukryta u rohu náměstí Budovatelů (dnes Masarykova) mezi obchodním domem Prior a obchodně-bytovým domem s ochozem. Projekt pochází z let 1968-1969, realizace se dočkal v letech 1970-1975.

Železobetonový skelet a jeho pilíře s krakorci vytvořily výraznou osnovu pro fasádu budovy. Prostory mezi jednotlivými pilíři vyplňovala pásová okna a kontrastní černé desky.¹¹⁸ I tato budova prošla nedávno rekonstrukcí a dnes vypadá zcela jinak.

7. 4. Sídliště Karlovina, Palackého-Sever a Dubina

Z nových pardubických sídlišť nás bude nejvíc zajímat sídliště Karlovina. Necitlivou výstavbu vysokopodlažních panelových domů přímo v sousedství historického centra veřejně kritizovali někteří lidé již záhy po její realizaci.¹¹⁹

Výstavbě předcházela přeměna nedaleké elektrárny na teplárnu¹²⁰ a asanace více než stovky budov z počátku devatenáctého století. Z původní soutěže na přestavbu městského centra uspořádané v roce 1961 vyšel vítězně návrh Lubomíra Drimla, Jana Třeštíka a Jaroslava Fikara.¹²¹ V roce 1969 pak městský národní výbor pověřil vypracováním studie přestavby Lubomíra Drimla a Miloše Návesníka.¹²² Původní uliční rozvrh zůstal z větší části zachován, z Jiříkovy ulice se stala hlavní pěší a nákupní zóna. Ač původní návrhy ukazují jistou snahu o invenci, realizace se omezila na zcela průměrnou panelákovou produkci sedmdesátých let.

Sídliště Palackého-Sever, obvykle nazývané Závodu Míru podle místní jediné ulice, vyprojektovali v roce 1973 Miloš Návesník a František Příborský. Připomeňme, že na jeho místě se podle plánů z padesátých let měla rozkládat část sídliště Přednádraží ve stylu *sorely*. Už tehdy se uvažovalo o přesunu Továrny mlýnských strojů do Černé za Bory a i v sedmdesátých letech se mělo sídliště Palackého-Sever ještě dále rozrůst do oblasti po stále odstraněné továrně.

Poměrně úzký prostor při břehu Labe neposkytoval mnoho možností, jak sídliště koncipovat. Podél slepé ulice souběžné s Labem tak stojí třináct dvanáctipodlažních paneláků a na jejím konci pak základní škola podle návrhu architekta Přistoupila. Tento projekt základní školy již předtím použili projektanti v některých polabinských okrscích.¹²³

Projekt na sídliště Dubina od Jana Třeštíka a Jiřího Háce pochází z roku 1972. Jeho autoři se snažili důsledně oddělit automobilovou dopravu od sídliště tím, že komunikace vedou pouze po jeho obvodu.¹²⁴ Samotné sídliště je pak vyhrazeno jen pro pěší. První etapa výstavby v sobě zahrnovala i oblast rodinných domů, které měly vytvořit plynulý přechod mezi okrajem lesa a samotným panelovým sídlištěm. Tuto část sídliště můžeme označit za vcelku zdařilou. Další etapu výstavby, kde volná zástavba panelových domů obklopuje příliš velký a nevyužitý ústřední prostor, už tak pozitivně hodnotit nemůžeme.

Ve stručnosti ještě připomeňme další obytné celky: sídliště Na Drážce, dostavbu Palackého třídy či komplex v Trnové. Menší zajímavé soubory navrhli Petra Hauptová v podobě zástavby řadových rodinných domů v Trnové (1972-1975) a Prokop Jícha jako malé činžovní domy v ulici U Borku (1972-1974).

7. 5. Dům v ulici Na Třísele

Bytový dům v ulici Na Třísele a další domy na nedalekém Bělobranském náměstí prokazují, že i v sedmdesátých mohla vzniknout kultivovaná výstavba, která respektuje svou polohu na okraji památkové rezervace. Dům se také zajímavě vypořádává s balkónovou fasádou.

Pětipodlažní dům byl dokončen v roce 1976 dle projektu Otakara Hájka. Ulici Na Třísele je tvoří jak starší, tak moderní zástavba. V jejím ústí do Jahnovy třídy stojí Machoňův soud a finanční úřad (dnes SPŠCH) z první poloviny třicátých let.¹²⁵

Stavba stojí na několika středověkých parcelách, které směřují k Pernštýnskému náměstí. Během výstavby se musela odstranit část pevnostního valu.¹²⁶ Právě rozdělení domu na dvě nestejně velké části, z nichž jedna ustupuje od uliční čáry, odkazuje na původní parcely. Obě sekce domu propojuje část s průchodem do dvora.

Vedle tohoto členění dodává domu zajímavý výraz barevné odlišení tmavší fasády a světlejších balkónových prvků, které vystupují z fasády. Takřka šachovnicové rozvržení balkónů graduje v neuzavřených obdélníkových konstrukcích na vrcholu, které převyšují rovnou střechu.

Dnes mají obě části domu barevně odlišené balkony, menší část bílé, větší červené. Jak tento dům, tak i další domy vystavěné v sedmdesátých letech na Bělobranském náměstí a na nábřeží Chrudimky, podávají důkaz, že i v této době bylo možné vyrovnat se kvalitně se zástavbou v historickém centru, mnohem lépe, než tomu bylo ve čtvrti Karlovina.

7. 6. Penzion pro důchodce Dubina

Studie tohoto penzionu pro důchodce pochází z roku 1969, realizace proběhla až v letech 1974 až 1980. Autorem návrhu je Jan Třeštík.¹²⁷ Domov důchodců stojí mezi starší zástavbou rodinných domů a první fází výstavby sídliště Dubina, v klidné zóně nedaleko lesoparku.

Penzion se skládá ze čtyř vzájemně propojených dvoupatrových bloků. Uvnitř se bloky dělí na jednotlivé bytové jednotky pro zcela samostatné klienty. Orientace na jih a západ poskytuje dostatek světla, přímému slunečnímu záření brání hlubší lodžie. Celkově se autor snažil odklonit stavbu od hlavní komunikace a dopřát tak klid jejím obyvatelům. Členitost i účel domu pak nahrávají rozsáhlé výsadbě zeleně mezi jednotlivými bloky a v jejich okolí.

Fasády dvoupatrových pavilonů kombinují hladké fasády s cihlovým obložením na lodžiích. Spojovací části jednotlivých bloků jsou pak prosklené.¹²⁸

7. 7. Sídlíště Dašická

Sídlíště Dašická z konce osmdesátých let není klasický urbanistický celek, ale jednořadová zástavba o zhruba 400 bytech při východní straně ulice s občanskou vybaveností umístěnou v přízemí jednotlivých domů

Někomu může svým pojetím připadat sídlíště Dašická trochu kýčovitě či předznamenávající svým vzhledem současné developerské projekty, na druhé straně příjemně oživuje běžnou panelákovou výstavbu osmdesátých let a zároveň reprezentuje tvorbu Pavla Maleře v tomto období.

Autor se použitím některých atypických panelů vyhnul klasické krabicovité architektuře paneláků. Šikmé linie použil nejen v půdorysech, ale i na lichoběžníkových atikách a na kompozici obkladů na fasádách. Ty se skládají z bílých a modrých obkladů, které doplňují výrazné červené rámy oken.

Na svou dobu pokrokově pojal i celkové rozvržení bytů na „*denní a noční část*“ spolu s dostatečnými úložnými prostory. V suterénu pak vytvořil podzemní parkoviště. ¹²⁹

Ještě připomeňme, že právě ona nepravouhlá kompoziční řešení a keramické obklady fasád jako výrazná poznávací znamení tvorby Pavla Maleře najdeme na jeho dalších realizacích z této doby jako jsou například , Dům dětí a mládeže na Dukle, hotel na Seči nebo přístavba Střední průmyslové školy elektrotechnické na Jahnově třídě.

Závěr

Práce si kladla za cíl vytvořit pokud možno co nejkomplexnější pohled na vývoj architektury a urbanismu Pardubic od konce druhé světové války do sametové revoluce. Samozřejmě se nejvíce soustředí na architektonicky cenné stavby a zajímavé urbanistické celky. Ty méně významné se snaží alespoň zmínit, aby tak mohl vzniknout celkový obraz o rozvoji města v daném období, byť samozřejmě nemůže postihnout naprosto vše.

Realizaci části projektů zcela zničil nebo alespoň omezil nedostatek financí nebo je poznamenala politická situace. V pozdějším období se některé původně zajímavé projekty nakonec propadly do šedi běžné panelákové produkce.

I přesto všechno se město dle mého názoru poměrně dobře dokázalo vyrovnat s rychlým nárůstem počtu obyvatel. Zpracování sídlištní zástavby je proto důležitou součástí této práce. Při pohledu na pardubická sídliště výborně vidíme rozdílná urbanistická pojetí v jednotlivých dekadách. Dále mají dle mého názoru velkou výpovědní hodnotu nerealizované projekty.

Přestože se práce nezabývá památkovou péčí, nabízí srovnání v pojetí moderní výstavby u historického středu města. Zatímco výstavba u Chrudimky se snažila respektovat stávající zástavbu, panelové domy na Karlovině zcela zničily panorama širšího historického centra.

Často se mi k mému zklamání nepodařilo někdy najít dostatek materiálů a informací k daným tématům. Je pozoruhodné, že archivních materiálů lze nalézt mnohem více ke starším obdobím. Proto především sedmdesátá a osmdesátá léta v pardubické architektuře zůstávají zcela otevřená pro další bádání.

Summary

This bachelor thesis proposes to compose a complete depiction of the architecture and urbanism of the city of Pardubice since the end of the Second World War until the Velvet Revolution. It focuses on architecturally valuable buildings and interesting urban districts. The less important buildings are nevertheless also mentioned, naturally not all of them, to create a complete picture of the city.

The implementation of some of the projects was unsuccessful due to financial limits or political situation. Some of the interesting projects were therefore implemented in a standard way of the time – concrete blocks.

My opinion is that despite these facts was the city successful in the way of dealing with fast growth of number of the inhabitants. That is why are the suburban parts so important in this thesis. An interesting view offer also the unexecuted projects.

Although this thesis does not deal with the monument preservation, it nevertheless deals with the concept of modern architecture in the historic city centre of Pardubice. While the construction of the buildings near Chrudimka tried to respect the historical buildings, the construction of the concrete blocks of flats of Karlovina managed to destroy the historic panorama of Pardubice's city centre completely.

Unfortunately I have not found all the information about the topics. It is remarkable that it is easier to find much more archive materials about older times than to the recent history. That is also why the research of Pardubice's architecture of 1970s and 1980s remained absolutely open.

Poznámky

- ¹ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, *Kaleidoskop tvarů. Století moderní architektury v Pardubickém kraji*, Pardubice 2006.
- ² Pavel Panoch, *Karel Řepa. Pardubický architekt ve věku nejistot*, Pardubice 2003.
- ³ Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, Praha 2005.
Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI] 1958/2000*, Praha 2007.
- ⁴ Daniela Kameronová, Vanda Skálová (ed.), *Bruselský sen*, Praha 2008.
- ⁵ Josef Pechar, *Československá architektura 1945-1977*, Praha 1979.
- ⁶ Vlastimil Doubrava, *Stavební vývoj Pardubic do roku 1850*, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1986, č. 11/12, s. 244-253.
- ⁷ *Ibidem* s. 245.
- ⁸ *Ibidem*, s. 248.
- ⁹ Jiří Paleček, *Malá kronika Pardubicka do konce 19. století*, Pardubice 2007, s. 49.
- ¹⁰ *Historie-současnost a další rozvoj Pardubic*, *Zář 36-40*, 1985, č. 7, 25. 1., s. 5.
- ¹¹ Paleček, (pozn. 9), s. 60.
- ¹² František Šebek, *Přehled dějin Pardubic*, Pardubice 2001, s. 22-23.
- ¹³ ed. Zdeněk Lukeš, *Josef Gočár*, Praha 2010, s. 33.
- ¹⁴ Pavel Thein, *Pardubice mizející 3. Jezdecké kasárny*, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1975, č. 4, s. 8.
- ¹⁵ Šebek, (pozn. 12), s. 24.
- ¹⁶ *Historie-současnost a ...*(pozn. 10), s. 5.
- ¹⁷ Vladimír Hrubý a kol., *Architektonické a stavební plány Pardubicka*, Pardubice, 1999, s. 29-37.
- ¹⁸ Paleček, (pozn. 9), s. 26.
- ¹⁹ *Ibidem*, s. 69.
- ²⁰ *Ibidem*, s. 72.
- ²¹ *Průběh výstavby města*, 1957, fond Městský národní výbor Pardubice 1954-1990, inv. č. 872, Státní okresní archiv Pardubice.
- ²² *Od osady k velkoměstu 4*, *Zář 11-28*, 1970, č. 15, 17. 2. s. 3.
- ²³ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 157.
- ²⁴ Rostislav Švácha, *Architektura čtyřicátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, Praha 2005, s. 31-33.

-
- 25 Pavel Halík, *Architektura padesátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, Praha 2005, s. 302.
- 26 Panoch, (pozn. 2), s. 45.
- 27 Pechar, (pozn. 5), s. 23.
- 28 *Zkáza pardubického nádraží, Zář 23-29*, 1974, č. 63, 9. 8., s. 3.
- 29 Panoch, (pozn. 2), s. 44.
- 30 *Pardubice – investiční úkol na úpravu prostoru před novou výpravnou ČSD*, 1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 31 *Ibidem*.
- 32 *Příští centrum socialistického města, Zář XIV.*, 1958, č. 21, 14. 3., s. 1.
- 33 *Pardubice – zastavovací studie prostoru u Veselky*, 1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 34 *Akce pro postavení památníku (Stalinovi) rudoarmějcům*, 1954-1956, inv. č. 1689, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 35 Vladimír Machonin, *K soutěži na budovu kulturního domu Krajské odborové rady v Pardubicích*, *Architektura ČSR XVIII*, 1959, č. 7, s. 363-366.
- 36 *Investiční úkoly v jednotlivých místech kraje: Pardubice hotel*, 1955-1957, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1008, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 37 *Výstavba hotelu v Pardubicích-Veselka*, 1957, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 694, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 38 *Sídlíště Tesla*, 1949-1954, fond Okresní národní výbor Pardubice 1949-1954, kt. 63-64, Státní okresní archiv Pardubice.
- 39 *Pardubice – výstavba sídlíště Tesla*, 1952-1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 40 Panoch, (pozn. 2), s. 43.
- 41 *Miloš Návesník 1912-1991*, <http://web.ipardubice.cz/page.php?what=page&page=168>, citováno dne 11.10.2010, 22:20.
- 42 *Krátce o historii*, <http://www.upce.cz/univerzita/historie.html>, citováno dne 26. 4. 2011, 16:49.
- 43 Halík, (pozn. 25), s. 300.
- 44 *Pardubice – sídlíště na pravém břehu Labe*, 1951-1953, inventář KNV Pardubice 1949-1960, inv., č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- 45 *Dnes naposled otiskujeme...*, *Zář XII*, 1960, č. 50, 23. 9., s. 2.
- 46 Panoch, (pozn. 2)

⁴⁷ Jaroslav Paroubek, *Architektura sportovních a tělovýchovných zařízení v ČSSR*, *Architektura ČSSR XX*, 1961, č. 8. s. 548.

⁴⁸ *Výstavba očistných a sportovních lázní v Pardubicích*, 1962, fond Východočeský Krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1978, inv. č. 3785, Státní oblastní archiv Zámorsk.

⁴⁹ *Výstavba parku kultury a oddechu úspěšně pokračuje*, *Východočeská zář VII.*, 1951, č. 28, 12. 7., s. 7.

⁵⁰ *Generální plán Parku kultury a oddechu*, 1954, fond Městský národní výbor Pardubice 1954-1990, inv. č. 878, Státní okresní archiv Pardubice.

Nedá mi nevyjmenovat všechny části, které měl park obsahovat: kout oddechu, zahradní výstavu, 3 restaurace, velký amfiteátr, ZOO, koupaliště, dětský kout (s dětskou restaurací, pionýrskou vesnicí a mičurinskou zahradou), JZD Hradiště a Brozany, veslařskou klubovnu, botanickou zahradu, luna-park, přístaviště loděk, jezdeckou dráhu a koňské stáje, cyklistickou stezku, nájemní víkendovou kolonii, sportovní středisko, výstavu květin, čajovnu, planetárium, lesní výstavu, golfové hřiště, pionýrskou železnici a nádraží, vivárium, dům odpočinku a střelnici.

⁵¹ *Pardubice-výstavba sídliště Dukla*, 1952-1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.

⁵² Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 163.

⁵³ Pavel Thein, *Kapitoly z pardubické topografie, Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1976, č. 7-8, s. 8.

⁵⁴ Miroslav Vostatek, *Karanténa, Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1972, č. 11, s. 4.

⁵⁵ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 163.

⁵⁶ *Pardubice-výstavba sídliště Dukla*, 1952-1954, inventář KNV Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.

⁵⁷ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 157.

⁵⁸ Josef Fait, *Pět let proudového provozu Dukla, Zář XV.*, 1959, č. 55, s. 2.

⁵⁹ Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás. Přehled historických slohů*, Praha a Litomyšl 2001, s. 116.

⁶⁰ Karel Strejc, *Průzkum Urbanistický*, Jiří Šmejkal, *Průzkum okrsku*, Jan Zavadil, *Průzkum ekonomický*, *Průzkum sídliště „Dukla“ v Pardubicích*, *Zpravodaj VÚVA, Výzkumný ústav výstavby a architektury III*, 1958, č. 7, s. 309.

⁶¹ *Ibidem*

⁶² Panoch, (pozn. 2), s. 47.

⁶³ Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží II. díl.*, Litoměřice 2005, s. 49.

⁶⁴ Karel Hájek, *Architekt Josef Danda*, Praha 2007, s. 99.

⁶⁵ Krejčířík, (pozn. 63), s. 53.

-
- ⁶⁶ Hájek, (pozn. 64), s. 106.
- ⁶⁷ Rostislav Švácha, *Architektura šedesátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI/1] 1958-2000*, Praha 2007, s. 37.
- ⁶⁸ Martin Strakoš, *Česká architektura mezi Bruselem a Montrealem a bruselský styl (1956-1965)*, in: Daniela Kameronová, Vanda Skálová (ed.), *Bruselský sen*, Praha 2008, s. 235-236.
- ⁶⁹ Oldřich Dostál, Josef Pechar, Vítězslav Procházka, *Moderní architektura v Československu*, Praha 1970, s. 188.
- ⁷⁰ Švácha, (pozn. 67), s. 40
- ⁷¹ Ibidem
- ⁷² Strakoš (pozn. 68), s. 247.
- ⁷³ Švácha, (pozn. 67, s. 53.
- ⁷⁴ Ibidem, s. 66.
- ⁷⁵ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 167.
- ⁷⁶ *Investiční úkoly v jednotlivých místech kraje: Pardubice VŠCHT, 1955-1956*, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1008, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- ⁷⁷ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 171.
- ⁷⁸ Jindřich Krise, *K přestavbě centra našich měst*, *Architektura ČSSR XXI*, 1962, č. 6, s. 363-370.
- ⁷⁹ Josef Kittrich, Jan Krásný, *Soutěž na vyřešení operní a baletní scény v Pardubicích*, *Architektura ČSR XXI*, 1962, č. 9, s. 555-561.
- ⁸⁰ Pavel Panoch, *Soutěž na projekt operního a baletního divadla v Pardubicích 1961-1962*, s. 1, nepublikovaný text.
- ⁸¹ Ibidem, s. 1.
- ⁸² Více o soutěži: Jiří Hilmera, *Česká divadelní architektura*, Praha 1999, s. 162-163
- ⁸³ První experimentální stavba..., *Zář 4-19*, 1963, č. 97, 3.12., s. 1.
- ⁸⁴ Tento dům si..., *Zář 3-18*, 1962, č. 17, 27. 2., s. 1.
- ⁸⁵ *Výstavba 40 bytových jednotek v Pardubicích Palackého ulice*, 1965, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 3956, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- ⁸⁶ Věžovité domy v Pardubicích, *Zář 1/16*, 1960, č. 24, 24. 6., s. 2.
- ⁸⁷ *Pardubice – sídliště na pravém břehu Labe*, 1953, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- ⁸⁸ Jindřich Krise, *K pardubické soutěži na nové předměstí*, *Architektura ČSR XVIII*, 1959, č. 3, s. 137.

-
- ⁸⁹ *Podrobné územní a zastavovací plány, 1964-1976*, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 2906, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- ⁹⁰ Polabiny, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1972, č.4, s. 5.
- ⁹¹ V. Lechner, Obvodové centrum Pardubice-Polabiny, *Československý architekt XVII*, 1971, č. 2., 8. 2., s. 4.
- ⁹² Soběslav Macas, Obchodní centrum Polabiny, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1971, č. 6, s. 15.
- ⁹³ Jan Jeník, 20 let proudového provozu, *Zář 23-29*, 1974, č. 51, 28. 6., s. 6.
- ⁹⁴ Zkvalitňují projekt sídliště, *Zář 7-22*, 1966, č. 43, 26. 8., s. 3.
- ⁹⁵ *Podrobné územní a zastavovací plány, 1964-1976*, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 2906, Státní oblastní archiv Zámorsk.
- ⁹⁶ Bedřich Schráníl, Přestavba školství v socialistických zemích, *Architektura ČSR XIX*, 1960, č. 4, s. 219.
- ⁹⁷ Ibidem, s. 219.
- ⁹⁸ Petr Kratochvíl, *Architektura sedmdesátých a osmdesátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI/1] 1958-2000*, Praha 2007, s. 387.
- ⁹⁹ Ibidem, s. 403.
- ¹⁰⁰ Ibidem, s. 397.
- ¹⁰¹ Ibidem, s. 407.
- ¹⁰² Bohuslav Jasanský, Pardubice do roku 2 000, *Zář 28-32*, 1977, č. 89, 11. 11., s. 2.
- ¹⁰³ Bohuslav Jasanský, O uvažované bytové výstavbě – Halda budoucnosti, *Zář 29-33*, 1978, č. 49, 23. 6., s. 2.
- ¹⁰⁴ Milan Košař, Urbanistická studie rekonstrukce třídy Míru v Pardubicích, *Architektura ČSR XLIII.*, 1984, č. 6, s. 260-261.
- ¹⁰⁵ Vysoká škola chemicko-technologická v Pardubicích, *Československý architekt XXVII*, 1981, č. 25-26, prosinec, s. 3.
- ¹⁰⁶ Vladimír Hájek, Pardubice budují hlavní náměstí, *Zář 23-29*, 1974, č. 8., 29. 1., s. 2.
- ¹⁰⁷ Jádru města, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1975, č. 7-8, s. 10-15.
- ¹⁰⁸ *Pardubice – návrhy zástavby*, Sbírká fotografií a negativů, č. 1068, Státní okresní archiv Pardubice.
- ¹⁰⁹ Milada Velehradská, Experiment východní Čechy v Pardubicích, *Zář 31-41*, 1986, č. 44, 6. 6., s. 1
- ¹¹⁰ Řeší se náměstí Budovatelů, *Zář 32-42*, 1987, č. 17, 3. 3., s. 1.
- ¹¹¹ Milada Velehradská, Celostátní soutěž na ideové urbanisticko-architektonické řešení území centrální městské zóny města Pardubice, *Zář 38-48*, 1988, č. 54, 8. 7., s. 1 a 3.

-
- ¹¹² Vlastimil Weiner, Hotel září, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1986, č. 1-2, s. 14-15.
- ¹¹³ Pavel Maleř, Poliklinika v Pardubicích, *Architektura* XLVI, 1987, č. 6, s. 516-518.
- ¹¹⁴ Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, (pozn. 1), s. 173.
- ¹¹⁵ Jiří Hác, Stojedenáct bytů a jedenáct obchodů v centru Pardubic, *Československý architekt* XXVIII, 1982, č. 1, leden, s. 3.
- ¹¹⁶ *Výstavba obchodního domu Máj v Pardubicích*, 1964, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 4222 (J12), Státní oblastní archiv Zámorsk.
- ¹¹⁷ *Prior - budoucí obchodní dům v Pardubicích*, Sbírnka fotografií a negativů, č. 814, Státní okresní archiv Pardubice.
- ¹¹⁸ Budova České státní spořitelny v Pardubicích, *Architektura ČSR* XXXV, 1976, č. 3, s. 116.
- ¹¹⁹ Historické jádro změnil svou tvář, *Zář* 35-39, 1984, 19. 6., s. 3.
- ¹²⁰ Pardubice bez popílku!..., *Zář* 11-26, 1970, č. 18, 6. 3., s. 2.
- ¹²¹ Krise, (pozn. 78), s. 363-370.
- ¹²² Lubomír Driml, Pardubice – přestavba oblasti Karlovy ulice, *Architektura ČSR* XXXVII, 1978, č. 6-7, s. 259-262.
- ¹²³ Václav Kůrka, Polabiny budou mít druhou ZDŠ, *Zář* 7.-22., 1966, č. 31., 15. 7., s. 3.
- ¹²⁴ Jiří Hác, Sídliště Dubina, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1973, č. 2, s. 3.
- ¹²⁵ Jiří Paleček, Obytný dům Na třísele, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1973, č. 11, s. 10.
- ¹²⁶ Dům na okraji památkové rezervace, *Československý architekt* XXIII, 1977, č. 6, 12. 4., s. 3.
- ¹²⁷ František Příborský, Domov-penzion důchodců v Pardubicích, *Architektura ČSR* XLI, 1982, č. 10, s. 444-445.
- ¹²⁸ Jan Línek, Domov důchodců v sídlišti Dubina Pardubice, *Architektura ČSR* XXXVI, 1977, č. 5, s. 214-215.
- ¹²⁹ Pavel Maleř, Sídliště Dašická v Pardubicích, *Architektura ČSR* XLVI, 1987, č. 5, s. 434 – 435.

Prameny

Průběh výstavby města, 1957, fond Městský národní výbor Pardubice 1954-1990, inv. č. 872, Státní okresní archiv Pardubice

Pardubice – investiční úkol na úpravu prostoru před novou výpravnou ČSD, 1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámbrsk

Pardubice – zastavovací studie prostoru u Veselky, 1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámbrsk

Akce pro postavení památníku (Stalinovi) rudoarmějcům, 1954-1956, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1689, , Státní oblastní archiv Zámbrsk

Investiční úkoly v jednotlivých místech kraje: Pardubice hotel, 1955-1957, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1008, Státní oblastní archiv Zámbrsk

Výstavba hotelu v Pardubicích-Veselka, 1957, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 694, Státní oblastní archiv Zámbrsk

Sídlíště Tesla, 1949-1954, fond Okresní národní výbor Pardubice 1949-1954, kt. 63-64, Státní okresní archiv Pardubice

Pardubice – výstavba sídlíště Tesla, 1952-1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámbrsk

Pardubice – sídliště na pravém břehu Labe, 1951-1953, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv., č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk

Výstavba očištných a sportovních lázní v Pardubicích, 1962, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1978, inv. č. 3785, Státní oblastní archiv Zámorsk

Pardubice-výstavba sídliště Dukla, 1952-1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk

Investiční úkoly v jednotlivých místech kraje: Pardubice VŠCHT, 1955-1956, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1008, Státní oblastní archiv Zámorsk

Výstavba 40 bytových jednotek v Pardubicích Palackého ulice, 1965, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 3956, Státní oblastní archiv Zámorsk

Podrobné územní a zastavovací plány, 1964-1976, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 2906, Státní oblastní archiv Zámorsk

Pardubice – návrhy zástavby, Sbirka fotografií a negativů, č. 1068, Státní okresní archiv Pardubice.

Výstavba obchodního domu Máj v Pardubicích, 1964, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 42229 (J12), Státní oblastní archiv Zámorsk

Prior - budoucí obchodní dům v Pardubicích, Sbíрка fotografií a negativů, č.
814, Státní okresní archiv Pardubice

Literatura

Jiří Albrecht, Základní devítiletá 24třídní experimentální škola v Pardubicích-Studánce, *Architektura ČSSR XXIII*, 1964, č. 2, s. 123-126.

Budova České státní spořitelny v Pardubicích, *Architektura ČSR XXXV*, 1976, č. 3, s. 115-117.

Oldřich Dostál, Josef Pechar, Vítězslav Procházka, *Moderní architektura v Československu*, Praha 1970.

Dnes naposled otiskujeme..., *Zář XII*, 1960, č. 50, 23. 9., s. 2.

Vlastimil Doubrava, Stavební vývoj Pardubic do roku 1850, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1986, č. 11/12, s. 244-253.

Lubomír Driml, Pardubice – přestavba oblasti Karlovy ulice, *Architektura ČSR XXXVII*, 1978, č. 6-7, s. 259-262.

Dům na okraji památkové rezervace, *Československý architekt XXIII*, 1977, č. 6, 12. 4., s. 3.

Josef Fait, Pět let proudového provozu Dukla, *Zář XV.*, 1959, č. 55, s. 2.

Jiří Hác, Sídliště Dubina, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1973, č. 2, s. 3.

Jiří Hác, Stojedenáct bytů a jedenáct obchodů v centru Pardubic, *Československý architekt XXVIII*, 1982, č. 1, leden, s. 3.

Karel Hájek, *Architekt Josef Danda*, Praha 2007.

Vladimír Hájek, Pardubice budují hlavní náměstí, *Zář 23-29*, 1974, č. 8., 29. 1., s. 2

Pavel Halík, Architektura padesátých let, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, Praha 2005, s. 293-327.

Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás. Přehled historických slohů*, Praha a Litomyšl 2001.

Jiří Hilmera, *Česká divadelní architektura*, Praha 1999.

Historické jádro změnil svou tvář, *Zář 35-39*, 1984, 19. 6., s. 3.

Historie-současnost a další rozvoj Pardubic, *Zář 36-40*, 1985, č. 7, 25. 1., s. 5.

Vladimír Hrubý a kol., *Architektonické a stavební plány Pardubicka*, Pardubice, 1999.

Jádro města, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1975, č. 7-8, s. 10-15.

Bohuslav Jasanský, O uvažované bytové výstavbě – Halda budoucnosti, *Zář 29-33*, 1978, č. 49, 23. 6., s. 2.

Bohuslav Jasanský, Pardubice do roku 2 000, *Zář 28-32*, 1977, č. 89, 11. 11., s. 2.

Jan Jeník, 20 let proudového provozu, *Zář* 23-29, 1974, č. 51, 28. 6., s. 6.

Josef Kittrich, Jan Krásný, Soutěž na vyřešení operní a baletní scény v Pardubicích, *Architektura ČSR XXI*, 1962, č. 9, s. 555-561.

Milan Košař, Urbanistická studie rekonstrukce třídy Míru v Pardubicích, *Architektura ČSR XLIII.*, 1984, č. 6, s. 260-261.

Petr Kratochvíl, *Architektura sedmdesátých a osmdesátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI/1] 1958-2000*, Praha 2007.

Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží II. díl.*, Litoměřice 2005.

Jindřich Krise, K pardubické soutěži na nové předměstí, *Architektura ČSR XVIII*, 1959, č. 3, s. 137-142.

Jindřich Krise, K přestavbě centra našich měst, *Architektura ČSSR XXI*, 1962, č. 6, s. 363-370.

Václav Kůrka, Polabiny budou mít druhou ZDŠ, *Zář* 7.-22., 1966, č. 31., 15. 7., s. 3.

Vilém Lechner, Obvodové centrum Pardubice-Polabiny, *Československý architekt XVII*, 1971, č. 2., 8. 2., s. 4.

Jan Línek, Domov důchodců v sídlišti Dubina Pardubice, *Architektura ČSR XXXVI*, 1977, č. 5, s. 214-215.

ed. Zdeněk Lukeš, *Josef Gočár*, Praha 2010.

Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch, *Kaleidoskop tvarů. Století moderní architektury v Pardubickém kraji*, Pardubice 2006.

Soběslav Macas, Obchodní centrum Polabiny, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1971, č. 6, s. 14-15.

Vladimír Machonin , K soutěži na budovu kulturního domu Krajské odborové rady v Pardubicích , *Architektura ČSR XVIII*, 1959, č. 7, s. 363-366.

Pavel Maleř , Poliklinika v Pardubicích , *Architektura XLVI*, 1987, č. 6, s. 516-518.

Pavel Maleř , Sídliště Dašická v Pardubicích , *Architektura ČSR XLVI*, 1987, č. 5, s. 434 – 435.

Od osady k velkoměstu 4, *Zář 11-28*, 1970, č. 15, 17. 2. s. 3.

Jiří Paleček, Obytný dům Na třísele, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1973, č. 11, s. 10.

Jiří Paleček, *Malá kronika Pardubicka do konce 19. století*, Pardubice 2007.

Pardubice bez popílku!..., *Zář 11-26*, 1970, č. 18, 6. 3., s. 2.

Pavel Panoch, *Karel Řepa. Pardubický architekt ve věku nejistot*, Pardubice 2003.

Pavel Panoch, *Soutěž na projekt operního a baletního divadla v Pardubicích 1961-1962*, nepublikovaný text.

Jaroslav Paroubek, *Architektura sportovních a tělovýchovných zařízení v ČSSR*, *Architektura ČSSR XX*, 1961, č. 8. s. 533-548.

Příští centrum socialistického města, *Zář XIV.*, 1958, č. 21, 14. 3., s. 1.

Josef Pechar, *Československá architektura 1945-1977*, Praha 1979.

Martin Strakoš, *Česká architektura mezi Brusel a Montrealem a bruselský styl (1956-1965)*, in: Daniela Kamerová, Vanda Skálová (ed.), *Bruselský sen*, Praha 2008, s. 234-251.

Karel Strejc, Průzkum Urbanistický, Jiří Šmejkal, Průzkum okrsku, Jan Zavadil, Průzkum ekonomický, Průzkum sídliště „Dukla“ v Pardubicích, *Zpravodaj VÚVA, Výzkumný ústav výstavby a architektury III*, 1958, č. 7, s. 309-319.

František Šebek, *Přehled dějin Pardubic*, Pardubice 2001.

Rostislav Švácha, *Architektura čtyřicátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, Praha 2005, s. 31-73.

Rostislav Švácha, *Architektura šedesátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI/1] 1958-2000*, Praha 2007, s. 31-69.

Tento dům si..., *Zář 3-18*, 1962, č. 17, 27. 2., s. 1.

Pavel Thein, Kapitoly z pardubické topografie, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1976, č. 7-8, s. 11-13

Pavel Thein, Pardubice mizející 3. Jezdecké kasárny, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1975, č. 4, s. 8-10.

Polabiny, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1972, č.4, s. 5-7.

První experimentální stavba..., *Zář* 4-19, 1963, č. 97, 3.12., s 1.

František Příborský, Domov-penzion důchodců v Pardubicích, *Architektura ČSR XLI*, 1982, č. 10, s. 444-445.

Řeší se náměstí Budovatelů, *Zář* 32-42, 1987, č. 17, 3. 3., s. 1

Bedřich Schráníl, Přestavba školství v socialistických zemích, *Architektura ČSR XIX*, 1960, č. 4, s. 217-226.

Milada Velehradská, Experiment východní Čechy v Pardubicích, *Zář* 31-41, 1986, č. 44, 6. 6., s. 1

Milada Velehradská, Celostátní soutěž na ideové urbanisticko-architektonické řešení území centrální městské zóny města Pardubic, *Zář* 38-48, 1988, č. 54, 8. 7., s. 1 a 3.

Věžovité domy v Pardubicích, *Zář* 1/16, 1960, č. 24, 24. 6., s. 2.

Miroslav Vostatek, Karanténa, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1972, č. 11, s. 4-5.

Vysoká škola chemicko-technologická v Pardubicích, *Československý architekt XXVII*, 1981, č. 25-26, prosinec, s. 3.

Výstavba parku kultury a oddechu úspěšně pokračuje, *Východočeská zář VII.*, 1951, č. 28, 12. 7., s. 7.

Vlastimil Weiner, Hotel září, *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, 1986, č. 1-2, s. 14-15.

Zkáza pardubického nádraží, *Zář 23-29*, 1974, č. 63, 9. 8., s. 3.

Zkvalitňují projekt sídliště, *Zář 7-22*, 1966, č. 43, 26. 8., s. 3.

.

Internetové zdroje

Miloš Návesník 1912-1991,

<http://web.ipardubice.cz/page.php?what=page&page=168>, citováno dne
11.10.2010, 22:20

Krátce o historii

<http://www.upce.cz/univerzita/historie.html>, citováno dne 26. 4. 2011,
16:49

Seznam obrazových příloh

1/ Plán města Pardubice, oranžové plochy značí územní vývoj po roce 1945

2/ Urbanistická studie prostoru Přednádraží – Veselka, nerealizováno, Václav Volf, 1954

3/ Zastavovací studie prostoru u „Veselky“, varianta A, perspektivní pohled, Václav Volf, 1954

4/ Pomník Rudé armády, Sukova třída, Josef Malejovský a Richard F. Podzemný, 1956-1957

5/ Návrh kulturního domu na náměstí Budovatelů, nerealizováno, Karel Gronwaldt - Vladimír Langer, 1959

6/ Návrh státního hotelu na nábřeží Československé armády (dnes Sukova třída), nerealizováno, Karel Řepa, 1953

7/ Návrh nového hotelu Veselka na náměstí Budovatelů, nerealizováno, Karel Horníček, 1957

8/ Bytový dům, Dašická 1160-1161, Karel Řepa, 1947-1948

9/ Plán sídliště na pravém břehu Labe, nerealizováno, Miloš Návesník - Jiří Kroha, 1953

10/ Jiří Kroha ateliér, návrh Vysoké školy chemicko-technologické, nerealizováno, perspektivní pohled na areál, 1952

11/ Plán sídliště Dukla, koncepce Karel Kalvoda – Miloš Návesník – Jan Vaněk, výstavba 1947-1957

12/ Sídliště Dukla na počátku šedesátých let, Karel Kalvoda – Miloš Návesník – Jan Vaněk, výstavba 1947-1957

Dekoratívni prvky, sídliště Dukla

13/ Jilemnického 2228

14/ Kpt. Nálepky 2332

15/ Jiránkova 2300

16/ Artura Krause 2367

17/ První návrh nádraží Pardubice, nerealizováno, Josef Danda, 1946

18/ Druhý návrh nádraží Pardubice, nerealizováno, Josef Danda, 1946

19/ Výpravna vlakového nádraží Pardubice, pohled, Karel Řepa – Karel Kalvoda – Josef Danda, 1949

20/ Vlakové nádraží, pohled od východu, náměstí Jana Pernera, Karel Řepa – Karel Kalvoda – Josef Danda, 1947-1958

21/ Vlakové nádraží, pohled od západu, náměstí Jana Pernera, Karel Řepa – Karel Kalvoda – Josef Danda, 1947-1958

22/ Pozemní stavby Pardubice, dnes T-String, Masarykovo náměstí 1484, Karel Crkal, 1961-1966

23/ Pavilon baru na střeše Pozemních staveb Pardubice, dnes T-String, Masarykovo náměstí 1484, Karel Crkal, 1961-1966

24/ Plynostav Pardubice, dnes Pražská správa nemovitostí, Sukova třída 1556, počátek šedesátých let

25/ Chemoprojekt, Pernerova 168, Josef Jiřinec, 1953

26/ Návrh dostavby budovy Vysoké školy chemicko-technologické na Leninově náměstí (dnes náměstí Legií), nerealizováno, Kliment, 1953

27/ Vysoká škola chemicko-technologická, náměstí Legií 565, Vilém Lechner, 1959-1966

28/ Bytový *skleněný* dům, Havlíčkova, Karel Horníček, 1961-1962

29/ Bytové domy, S. K. Neumanna, 91, 102 a 101, Prokop Jícha, asi 1958-1960

30/ Soutěžní návrh na čtvrť Polabiny, Jan Krásný, 1958

31/ Pohled na sídliště Polabiny I a II, šedesátá léta

32/ Experimentální základní škola Studánka, Pod Zahradami 317, Jindřich Forst, Lubomír Kepka a Jiří Němec, 1959-1963

33/ Experimentální základní škola Studánka, foto modelu

34/ Návrh na přestavbu Třídy Míru, nerealizováno, Jan Třeštík – Jaroslav Fíkar, Lubomír Driml, 1961

35/ Foto modelu návrhu na dostavbu náměstí Budovatelů, nesignováno, nedatováno

36/ Hotel Labe, Masarykovo náměstí 2633, Karel Řepa – Lubomír Driml, asi 1982-1985

37/ Poliklinika, Masarykovo nám. 2667, Pavel Maleš, 1983-1988

38/ Bytový dům s obchodním parterem a ochozem, Palackého 1929-1932, Lubomír Driml, přelom sedmdesátých a osmdesátých let

V popředí Česká státní spořitelna, Palackého třída 1908, Lubomír Driml - Miroslav Řepa, spoluautor Miloš Návesník, 1968-1975

39/ Návrh obchodního domu Máj v Pardubicích, nerealizováno, nesignováno, asi 1963

40/ Návrh obchodního domu Prior, nesignováno, nedatováno

41/ Obchodní dům Prior, Palackého 1950, Růžena Žertová, 1971-1974

42/ Česká státní spořitelna, Palackého třída 1908, Lubomír Driml - Miroslav Řepa, spoluautor Miloš Návesník, 1968-1975

43/ Sídliště Karlovina, podrobný územní plán, Lubomír Driml a kol., počátek sedmdesátých let

44/ Sídliště Karlovina, návrh výstavby, částečně nerealizováno, Lubomír Driml a kol., počátek sedmdesátých let

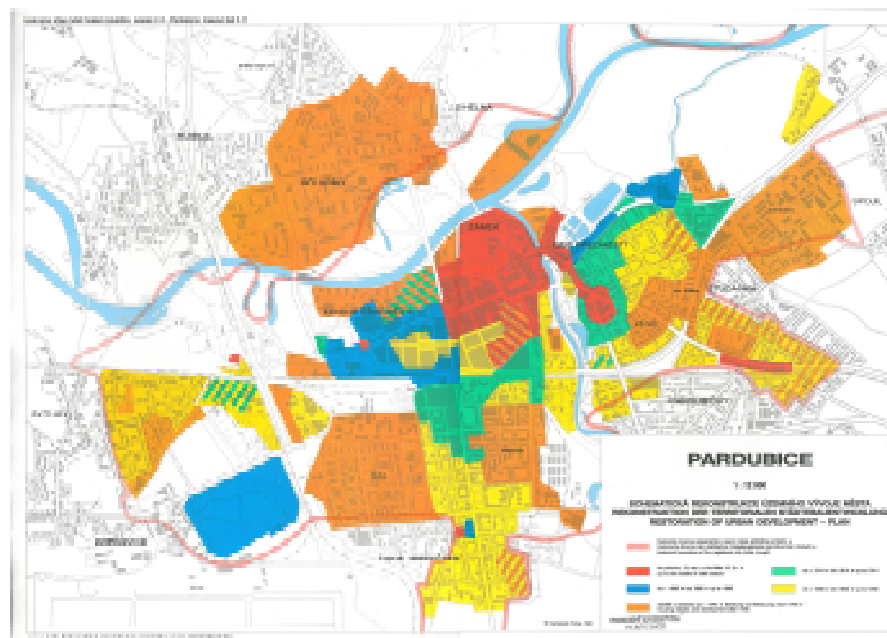
45/ Domov důchodců Dubina, Blahoutova 646 – 649, Jan Třeštík, 1969-1980

46/ Bytový dům, Na Třísle 42-43, Otakar Hájek, 1972-1976

47/ Bytový dům, Na Třísle 42-43, detail fasády

48/ Sídliště Dašická, Pavel Maleř, 1987-?

Obrazová příloha

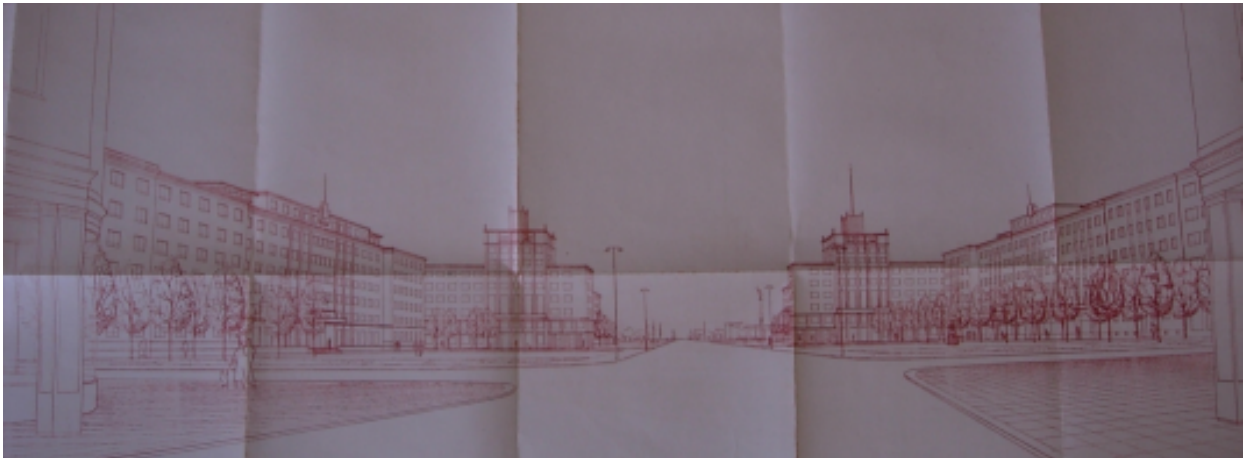
1/ Plán města Pardubice, oranžové plochy značí územní vývoj po roce 1945

Přejato z: Vladimír Hrubý a kol., Historický atlas měst: Pardubice, Praha, Pardubice 1995, mapový list č.11

2/ Urbanistická studie prostoru Přednádraží – Veselka, nerealizováno, Václav Volf, 1954

Přejato z: *Pardubice – zastavovací studie prostoru u Veselky*, 1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámbrsk

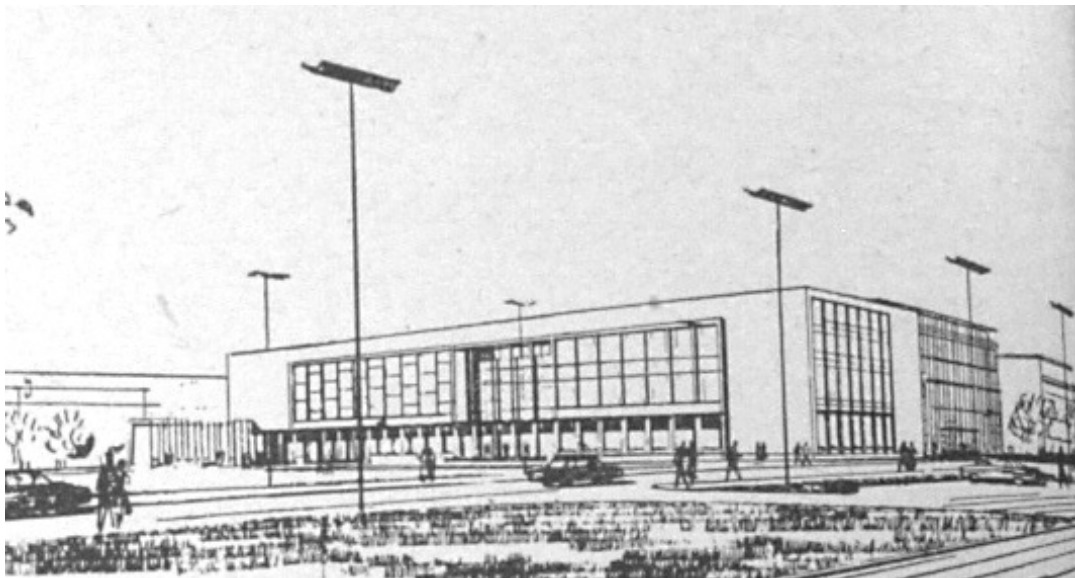
3/ Zastavovací studie prostoru u „Veselky“, varianta A, perspektivní pohled, Václav Volf, 1954

Přejato z: *Pardubice – zastavovací studie prostoru u Veselky*, 1954, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk

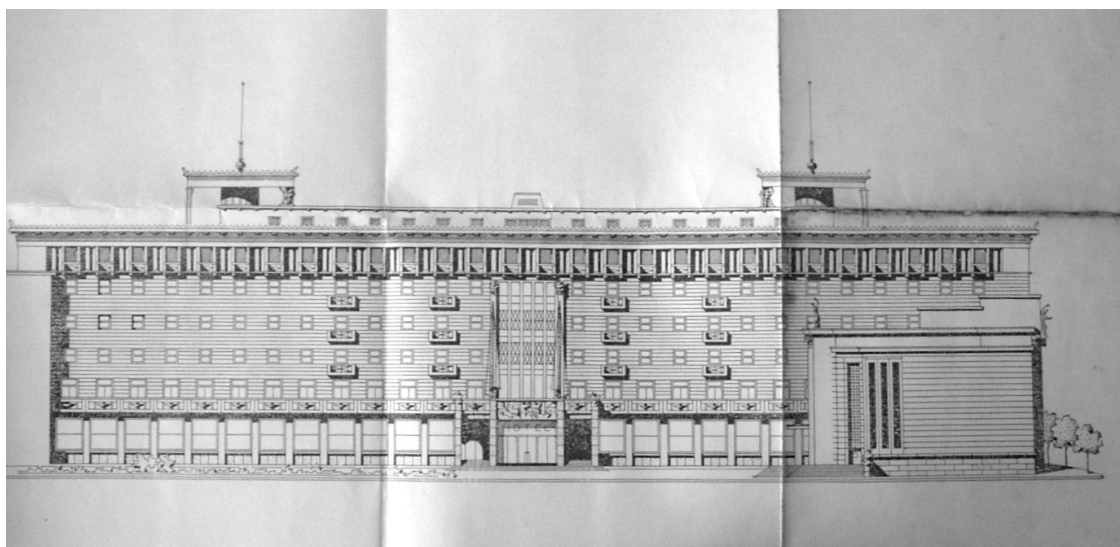
4/ Pomník Rudé armády, Sukova třída, Josef Malejovský a Richard F. Podzemný, 1956-1957

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

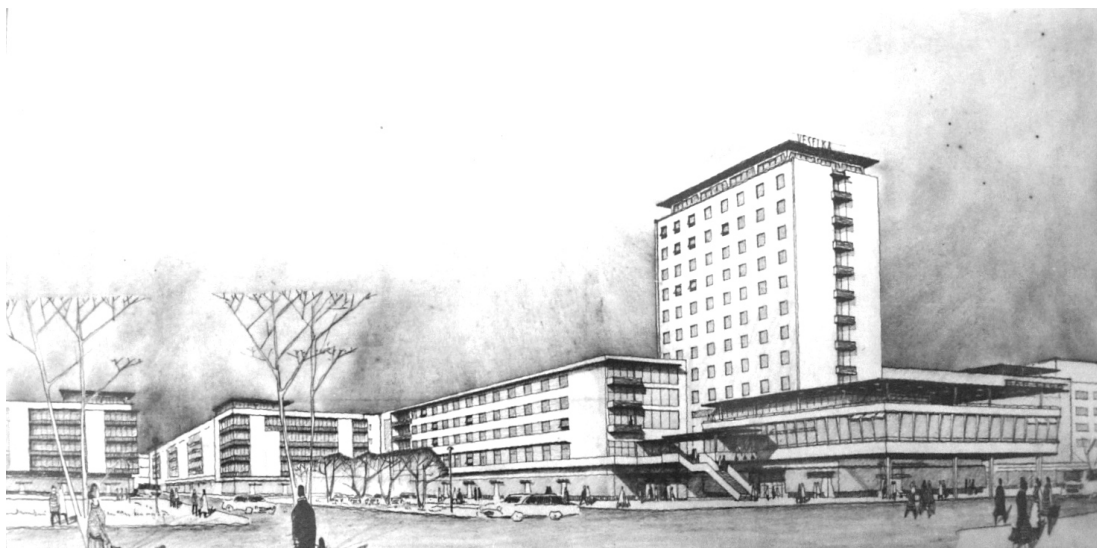
5/ Návrh kulturního domu na náměstí Budovatelů, nerealizováno, Karel Gronwaldt - Vladimír Langer, 1959

Přejato z: Vladimír Machonin, K soutěži na budovu kulturního domu Krajské odborové rady v Pardubicích, *Architektura ČSR* XVIII, 1959, č. 7, s. 364.

6/ Návrh státního hotelu na nábřeží Československé armády (dnes Sukova třída), nerealizováno, Karel Řepa, 1953

Přejato z: *Investiční úkoly v jednotlivých místech kraje: Pardubice hotel, 1955-1957*, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1008, Státní oblastní archiv Zámbrsk

7/ Návrh nového hotelu Veselka na náměstí Budovatelů, nerealizováno,
Karel Horníček, 1957

Přejato z: *Výstavba hotelu v Pardubicích-Veselka*, 1957, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 694, Státní oblastní archiv Zámorsk

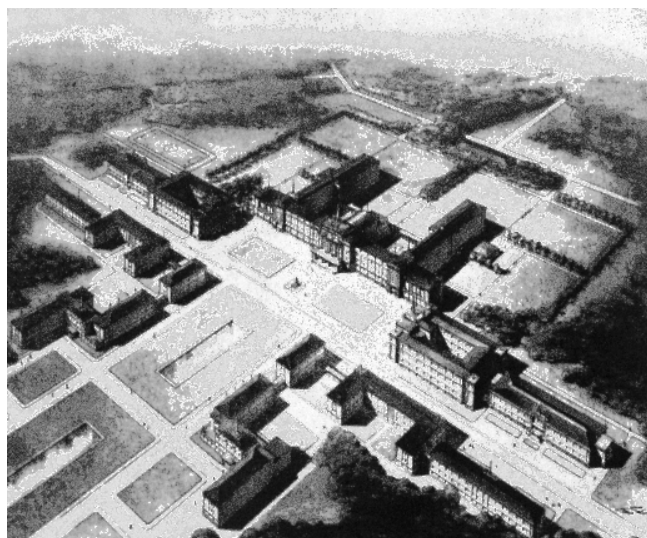
8/ Bytový dům, Dašická 1160-1161, Karel Řepa, 1947-1948

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

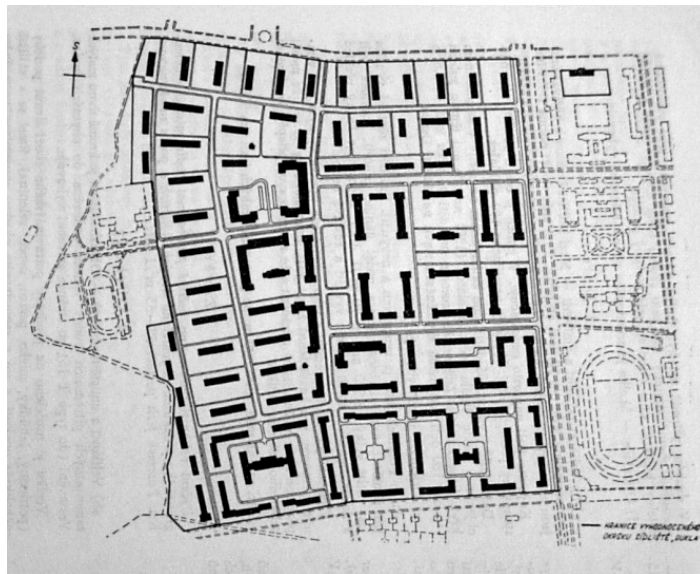
9/ Plán sídliště na pravém břehu Labe, nerealizováno, Miloš Návesník -
Jiří Kroha, 1953

Přejato z: *Pardubice – sídliště na pravém břehu Labe*, 1951-1953, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv., č. 4736, Státní oblastní archiv Zámorsk

10/ Jiří Kroha ateliér, návrh Vysoké školy chemicko-technologické,
nerealizováno, perspektivní pohled na areál

Přejato z: Pavel Halík, *Architektura padesátých let*, in: Rostislav Švácha, Marie Platovská (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, Praha 2005, s. 300.

11/ Plán sídliště Dukla, koncepce Karel Kalvoda – Miloš Návesník – Jan Vaněk, výstavba 1947-1957

Přejato z: Karel Strejc, Průzkum Urbanistický, Jiří Šmejkal, Průzkum okrsku, Jan Zavadil, Průzkum ekonomický, Průzkum sídliště „Dukla“ v Pardubicích, *Zpravodaj VÚVA, Výzkumný ústav výstavby a architektury III*, 1958, č. 7, s. 312.

12/ Sídlíště Dukla na počátku šedesátých let, Karel Kalvoda – Miloš Návesník – Jan Vaněk, výstavba 1947-1957

Přejato z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/po_roce_1945/dukla_velka.jpg, 15. dubna 2011, 18:24

Dekoratívny prvky, sídlisťe Dukla

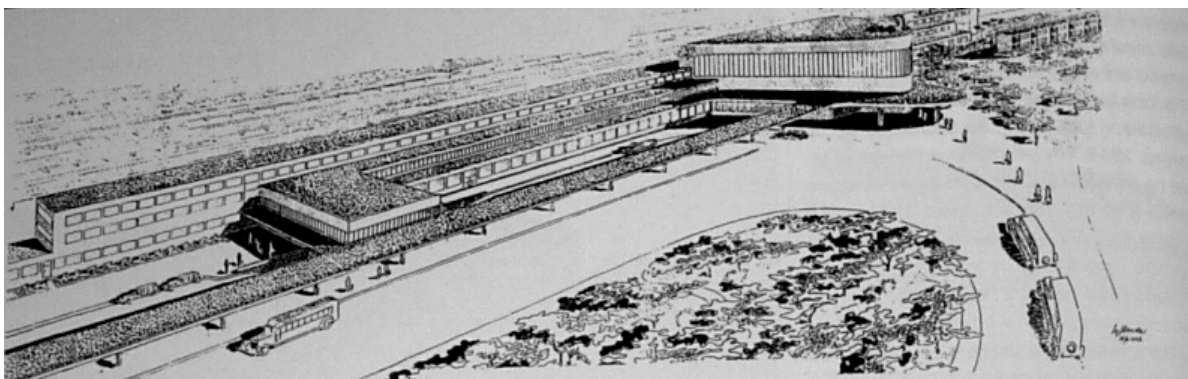
13/ Jilemnického 2228

15/ Kpt. Nálepky 2332

14/ Jiránkova 2300

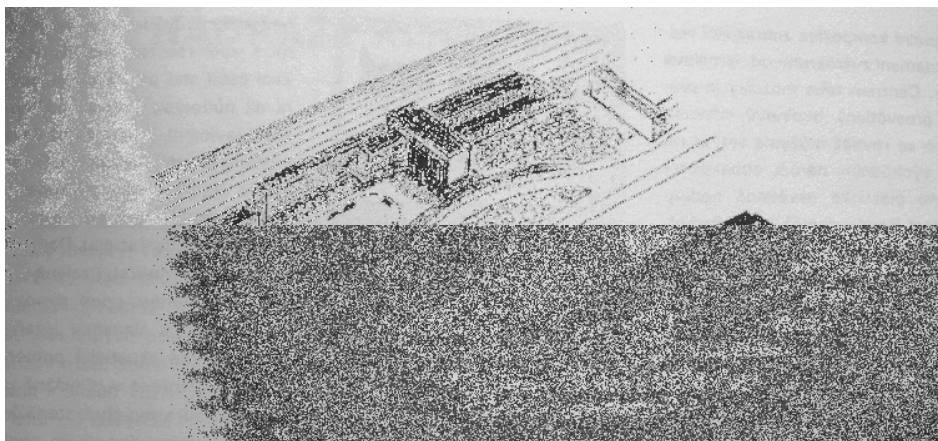
16/ Artura Krause 2367

Foto: 4x Petra Kynclová, 25. 6. 2011

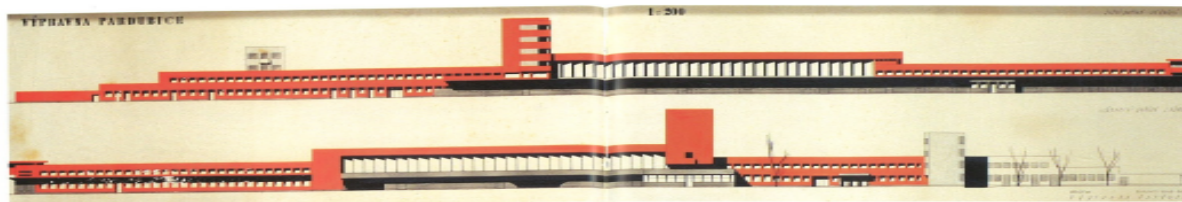
17/ První návrh nádraží Pardubice, nerealizováno, Josef Danda, 1946

Přejato z: Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží II. díl.*, Litoměřice 2005, s. 52.

18/ Druhý návrh nádraží Pardubice, nerealizováno, Josef Danda, 1946

Přejato z: Karel Hájek, *Architekt Josef Danda*, Praha 2007, s. 105.

19/ Výpravna vlakového nádraží Pardubice, pohled, Karel Řepa – Karel Kalvoda – Josef Danda, 1949

Přejato z: Pavel Panoch, *Karel Řepa. Pardubický architekt ve věku nejistot*, Pardubice 2003, s. 126-127

20/ Vlakové nádraží, pohled od východu, náměstí Jana Pernera, Karel Řepa – Karel Kalvoda – Josef Danda, 1947-1958

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

21/Vlakové nádraží, pohled od západu, náměstí Jana Pernera, Karel Řepa – Karel Kalvoda – Josef Danda, 1947-1958

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

22/ Pozemní stavby Pardubice, dnes T-String, Masarykovo náměstí 1484,
Karel Crkal, 1961-1966

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

23/ Pavilon baru na střeše Pozemních staveb Pardubice, dnes T-String,
Masarykovo náměstí 1484, Karel Crkal, 1961-1966

Foto: Petra Kynclová, 4. 5. 2011

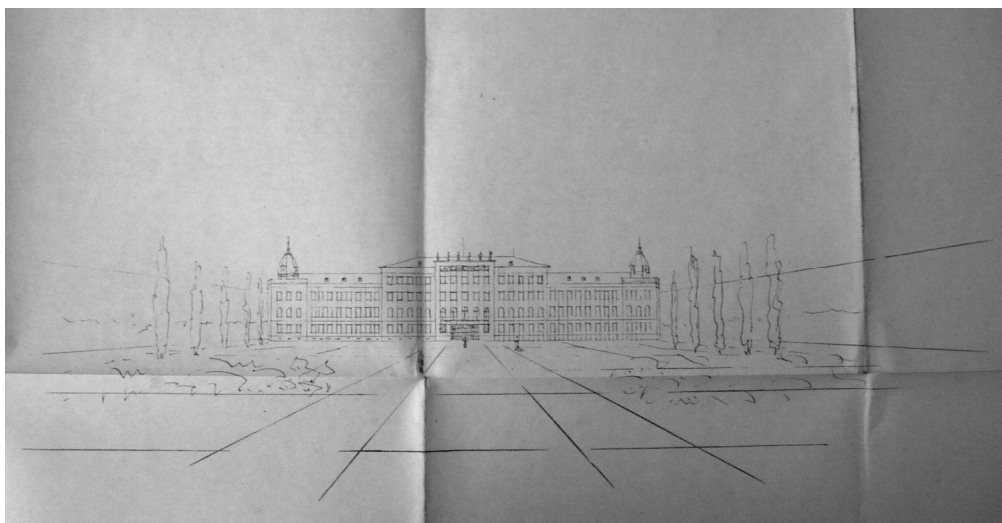
24/ Plynostav Pardubice, dnes Pražská správa nemovitostí, Sukova třída
1556, počátek šedesátých let

Foto: Petra Kynclová 25. 6. 2011

25/ Chemoprojekt, Pernerova 168, Josef Jiřinec, 1953

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

26/ Návrh dostavby budovy Vysoké školy chemicko-technologické na Leninově náměstí (dnes náměstí Legií), nerealizováno, Kliment, 1953

Přejato z: *Investiční úkoly v jednotlivých místech kraje: Pardubice VŠCHT, 1955-1956*, fond Krajský národní výbor Pardubice 1949-1960, inv. č. 1008, Státní oblastní archiv Zámrsrk

27/ Vysoká škola chemicko-technologická, náměstí Legií 565, Vilém Lechner, 1959-1966

Přejato z: *Pardubice – budova VŠCHT*, Sběrka fotografií a negativů, č. 1140, Státní okresní archiv Pardubice

28/ *Bytový skleněný dům*, Havlíčkova 84, Karel Horníček, 1961-1962

Foto: Petra Kynclová 28. 4. 2011

29/ *Bytové domy*, S. K. Neumanna, 91, 102 a101, Prokop Jícha, asi 1958-1960

Foto: Petra Kynclová 25. 6. 2011

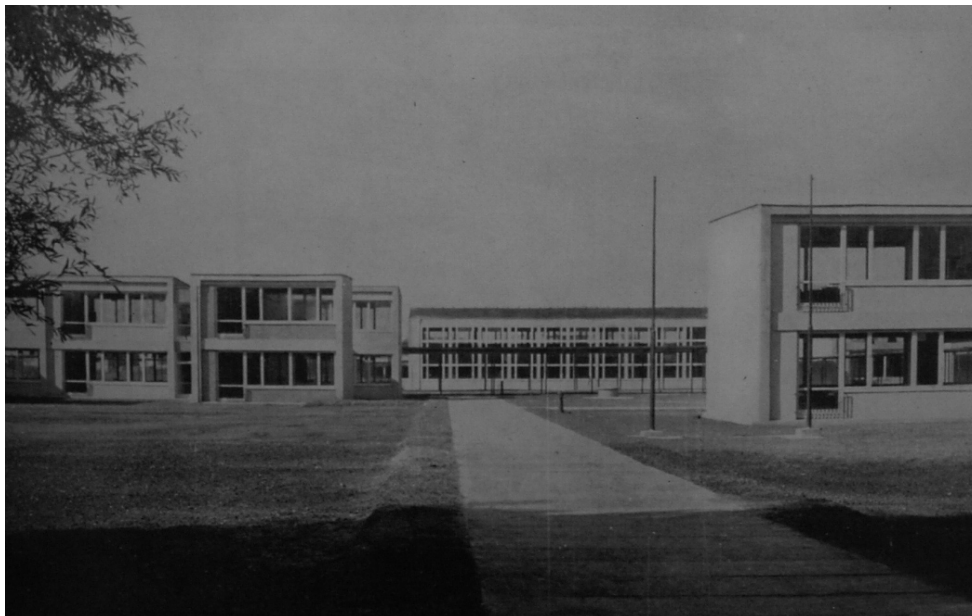
30/ Soutěžní návrh na čtvrť Polabiny, Jan Krásný, 1958

Přejato z: Jindřich Krise , K pardubické soutěži na nové předměstí , *Architektura ČSR* XVIII, 1959, č. 3, s. 138

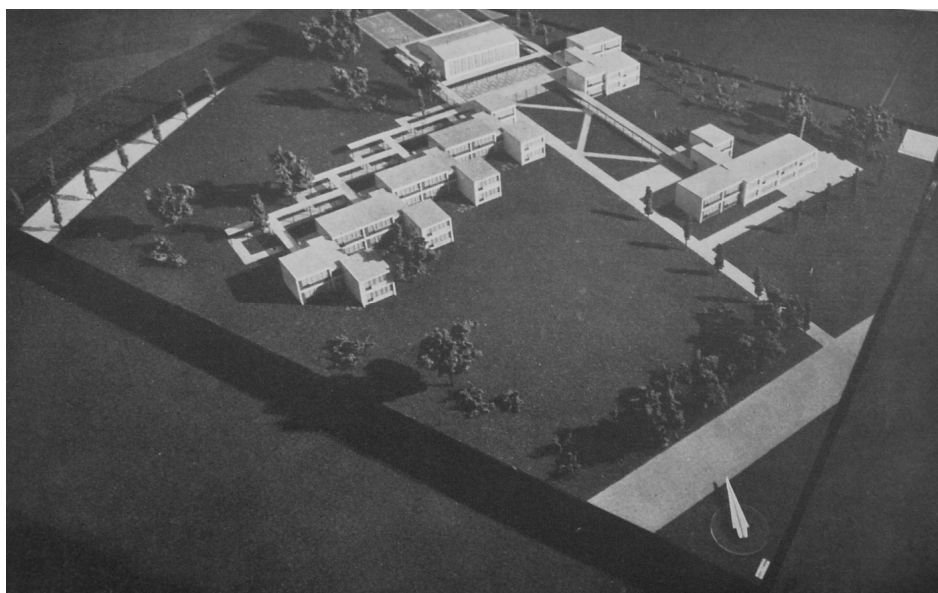
31/ Pohled na sídliště Polabiny I a II, šedesátá léta

Přejato z: *Polabiny I*, Sběrka fotografií a negativů, č. 739, Státní okresní archiv Pardubice

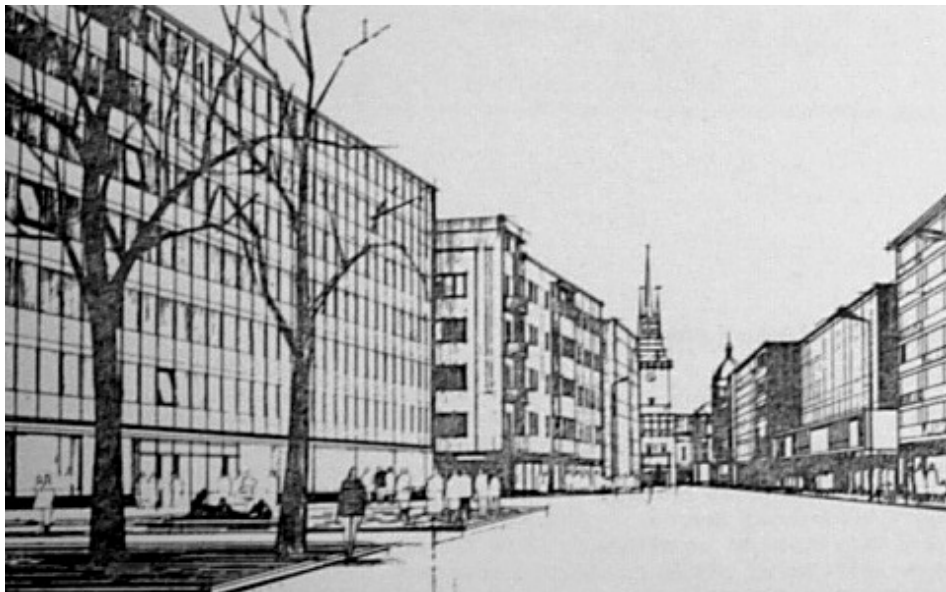
32/ Experimentální základní škola Studánka, Pod Zahradami 317,
Jindřich Forst, Lubomír Kepka a Jiří Němec, 1959-1963

Přejato z: Jiří Albrecht, Základní devítiletá 24třídní experimentální škola v Pardubicích-Studánce, *Architektura ČSSR XXIII*, 1964, č. 2, s. 123.

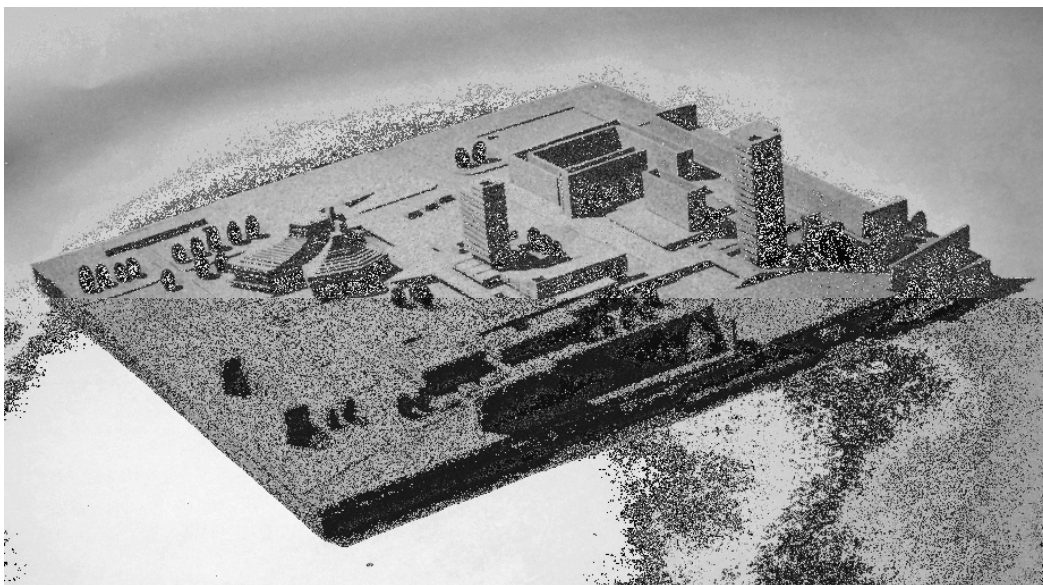
33/ Experimentální základní škola Studánka, foto modelu

Přejato z: Bedřich Schráníl, Přestavba školství v socialistických zemích, *Architektura ČSR XIX*, 1960, č. 4, s.

34/ Návrh na přestavbu Tržní třídy, nerealizováno, Jan Třeščík – Jaroslav Fikar, Lubomír Driml, 1961

Přejato z: Jindřich Krise, K přestavbě centra našich měst, *Architektura ČSSR XXI*, 1962, č. 6, s. 369.

35/ Foto modelu návrhu na dostavbu náměstí Budovatelů, nesignováno, nedatováno

Přejato z: *Pardubice – návrhy zástavby* Sbirka fotografií a negativů, č. 1068, Státní okresní archiv Pardubice

36/ Hotel Labe, Masarykovo náměstí 2633, Karel Řepa – Lubomír Driml, asi 1982-1985

Přejato z: <http://www.hotellabe.cz/?>, citováno dne 25. 6: 2011, 23:17

37/ Poliklinika, Masarykovo nám. 2667, Pavel Maleř, 1983-1988

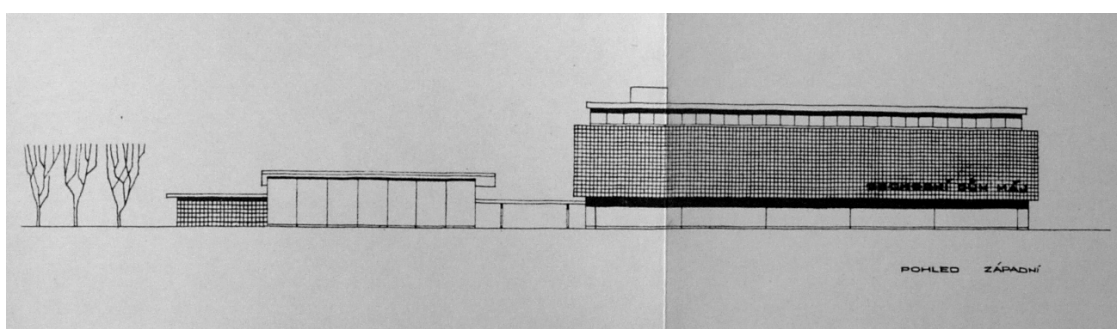
Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

38/ Bytový dům s obchodním parterem a ochozem, Palackého 1929-1932, Lubomír Driml, přelom sedmdesátých a osmdesátých let

V popředí Česká státní spořitelna, Palackého třída 1908, Lubomír Driml
- Miroslav Řepa, spoluautor Miloš Návesník, 1968-1975

Přejato z: František Šebek, Vlastimil Zikmunda, *Pardubicko*, Hradec Králové 1985.

39/ Návrh obchodního domu Máj v Pardubicích, nerealizováno, nesignováno, asi 1963

Přejato z: *Výstavba obchodního domu Máj v Pardubicích*, 1964, fond Východočeský krajský národní výbor Hradec Králové 1960-1976, inv. č. 42229 (J12), Státní oblastní archiv Zámrska

40/ Návrh obchodního domu Prior, nesignováno, nedatováno

Přejato z: *Prior – budoucí obchodní dům v Pardubicích*, Sbirka fotografií a negativů, č. 814, Státní okresní archiv Pardubice

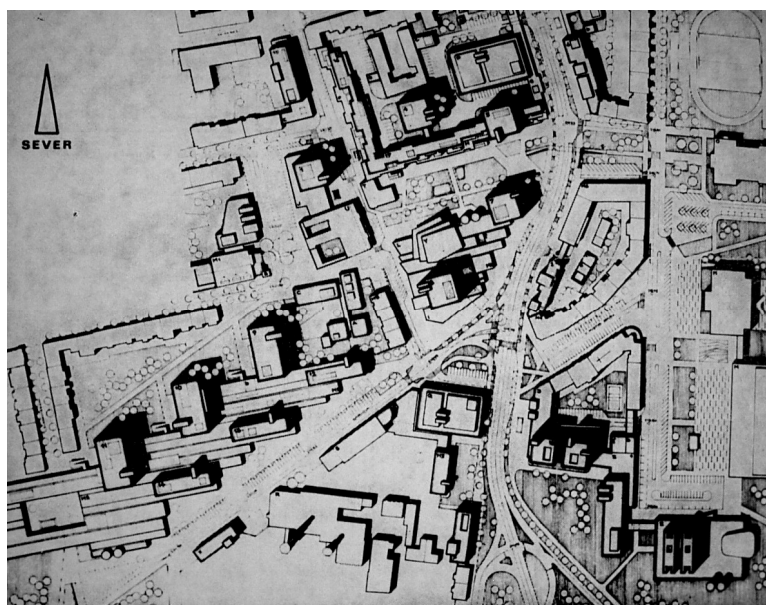
41/ Obchodní dům Prior, Palackého 1950, Růžena Žertová, 1971-1974

Přejato z: Vlastimil Zikmunda, Antonín Holub, *Pardubice*, Praha, nedatováno.

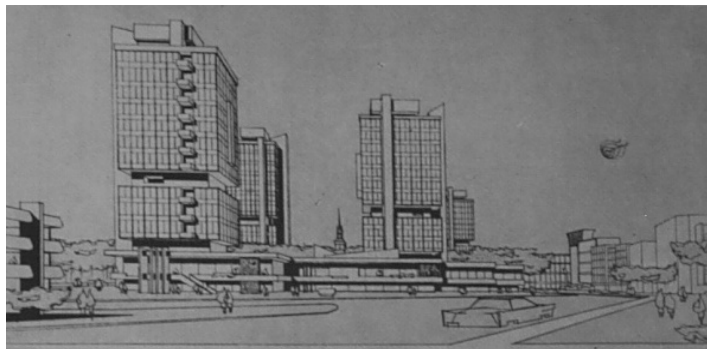
42/ Česká státní spořitelna, Palackého třída 1908, Lubomír Driml -
Miroslav Řepa, spoluautor Miloš Návesník, 1968-1975

Přejato z: Budova České státní spořitelny v Pardubicích , *Architektura ČSR XXXV*, 1976, č. 3, s. 116.

43/ Sídliště Karlovina, podrobný územní plán, Lubomír Driml a kol.,
počátek sedmdesátých let

Přejato z: Lubomír Driml , Pardubice - přestavba oblasti Karlovy ulice , *Architektura ČSR XXXVII*, 1978, č. 6-7,
s. 261

44/ Sídliště Karlovina, návrh výstavby, částečně nerealizováno, Lubomír Driml a kol., počátek sedmdesátých let

Přejato z: Lubomír Driml, Pardubice - přestavba oblasti Karlovy ulice, *Architektura ČSR* XXXVII, 1978, č. 6-7, s. 261

45/ Domov důchodců Dubina, Blahoutova 646 – 649, Jan Třeštík, 1969-1980

Přejato z: František Příborský, Domov-penzion důchodců v Pardubicích, *Architektura ČSR* XLI, 1982, č. 10, s. 444

46/ Bytový dům, Na Třísle 42-43, Otakar Hájek, 1972-1976

Foto: Petra Kynclová, 20. 4. 2011

47/ Bytový dům, Na Třísle 42-43, detail fasády

Foto: Petra Kynclová, 20. 4. 2011

48/ Sídliště Dašická, Pavel Maleř, 1987-?

Foto: Petra Kynclová, 25. 6. 2011

Anotace

Jméno a příjmení:	Petra Kynclová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Rostislav Švácha, Csc.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Architektura a urbanismus Pardubic 1945-1989
Název v angličtině:	Architecture and Urbanism in Pardubice 1945-1989
Anotace práce:	Práce přináší přehled vývoje architektury a urbanismu Pardubic v období od konce druhé světové války do roku 1989. Zejména se zabývá výstavbou sídlišť a nového náměstí v centru. Pozornost věnuje i nerealizovaným projektům.
Klíčová slova:	Pardubice, architektura, urbanismus, 20. století
Anotace v angličtině:	This theses introduces an overview of development of the architecture and urbanism in Pardubice since the end of the Second World War until 1989. It is dealing especially with the building-up of the suburbs and new square in the centre. It is also pays an attention to unexecuted projects.
Klíčová slova v angličtině:	Pardubice, Architecture, Urbanism, 20 th century
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha, CD
Rozsah práce:	96 stran
Jazyk práce:	Čeština